

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Eylül 2023 • Sayı: 36

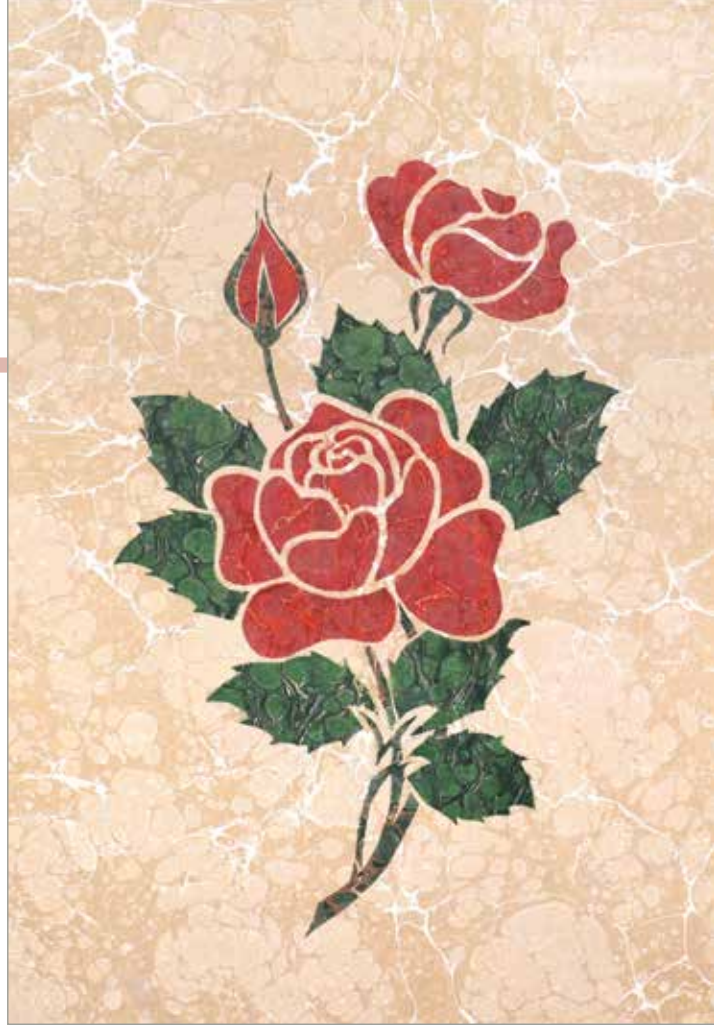

KUMU ANLADIĞINDA ÇÖLÜ KAVRIYORSUN,
"AN" I ANLADIĞINDA ZAMANI...

Gül

Tarihi belki de insanlık tarihi ile denk olan gül, kültürümüzde, kullanılan en yaygın süsleme motiflerinden biri olarak her dönemde özel bir ilgi görmüştür. Tasavvuf kültüründe de gül; saf güzelliği, toprağa bağlılığı, gövdesindeki dikenlere rağmen sunduğu güzelliğiyle âdeta Allah'a ulaşılacak yolu simgeler. Türk-İslam inancında Peygamber Efendimiz ve gül birbirleriyle âdeta özdeşir. Bu yüzden Müslüman tasvir sanatçıları Peygamber'i gülle anlatmaya yönelmiştir. Bu nedenle tezyinî sanatlarımızda en çok gül formunun kullanıldığı eserler verilmiş, gül şeklinde hilyeler yapılmış ve bu hilyeler Gül-i Muhammedî veya Verd-i Muhammedî (Peygamber Gülü) olarak adlandırılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde de çok değer verilen ve tüm çiçekler için genel terim olan gül; doğanın döngüsel ritminde bize her yönüyle baharı anlatır ve yeniden canlanışın da simgesidir. Baharda çiçek açan dallar gül mevsiminde güler ve doğa ancak o zaman derin uykusundan uyanır. Bu sayıda yer alan gül ise âdeta sanatçının ustalık serüveninin bir görünümüdür.

Geçerken

Eylül 2023 - Sayı: 36
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Hacire Büküm Yılmaz

Kapak Sözü
Ali Necip Erdoğan

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 270 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 99 ABD Doları - AB Ülkeleri için 45 Euro
Avustralya için 150 Avustralya Doları -Avusturya için 66 Euro - İsviçre için 66 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
24.08.2023

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / KUDRET AYŞE YILMAZ
DÜRÜSTLÜĞÜN ANA YURDUNA DOĞRU

4 / EMİN GÜRDAMUR
ÖYKÜCÜNÜN TEORİYLE İMTİHANI

7 / MUSTAFA KURT
AYAKÜSTÜ SORULAR

8 / HÜSEYİN AKIN
GELDİK SAYILIR

12 / GÜVEN ADIGÜZEL
KARINCA UYGARLIĞI

15 / SÜMEYYE ÖZGEN
"KENDİNİ PERDESİZ GÖRMEK, YAŞAMAKTIR"

18 / NURAY YÜKSEL
BİR YAZI BİR ÇİZİ

19 / ALİ NECİP ERDOĞAN İLE SÖYLEŞİ
"HIÇ KİMSE KENDİSİNDEN KURUTULAMAZ AMA KENDİSİNİ DEĞİŞTİRİP DÖNÜŞTÜRMEYİ BAŞARABİLİR VE BUNU ANİDEN DEĞİL YAVAŞ YAVAŞ YAPAR."

24 / SEMA YANIÇ
İŞTE O SAHNE!

26 / FATMA NUR UYSAL PINAR
OLUR MU OLUR

29 / MAHMUD EROL KILIÇ
ÜÇ TAVSİYE

30 / MÜZEYYEN AKKUŞ
DAR HANE

32 / BERNA ATAGÜN
EDEBİYATIN YABANCILAŞMIŞ KAHRAMANLARI

35 / MERVE ÇINAR
VAKUR BİR DİNGİNLİĞİN İFADESİ

36 / KORAY ŞERBETÇİ
ÇİĞİR AÇAN BİR TIP BİLGİNİ: SABUNCUOĞLU ŞERAFEDDİN

38 / MEHMET SEFA YILMAZ
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

39 / NESLİHAN CANKURT
BAŞKA SESLER: GÖKYÜZÜ HERKESİNDİR

40 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
ŞİRKETLERİN KARŞISINDA PELERİNSİZ SÜPER KAHRAMANLAR

42 / MUSTAFA IRMAKLI
KUR'AN-I KERİM'İ TANIMAK

44 / MEVLÜT UYANIK
ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNDE HACI BEKTAŞ-I VELİ:
"BİZ LAFA DEĞİL İŞE BAKARIZ"

46 / ZEYNEP ODABAŞ
UMUDA DAİR BİR HATIRLATMA: GÜNEŞİN ÇOCUKLARI

48 / FATMA ÜNSAL
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

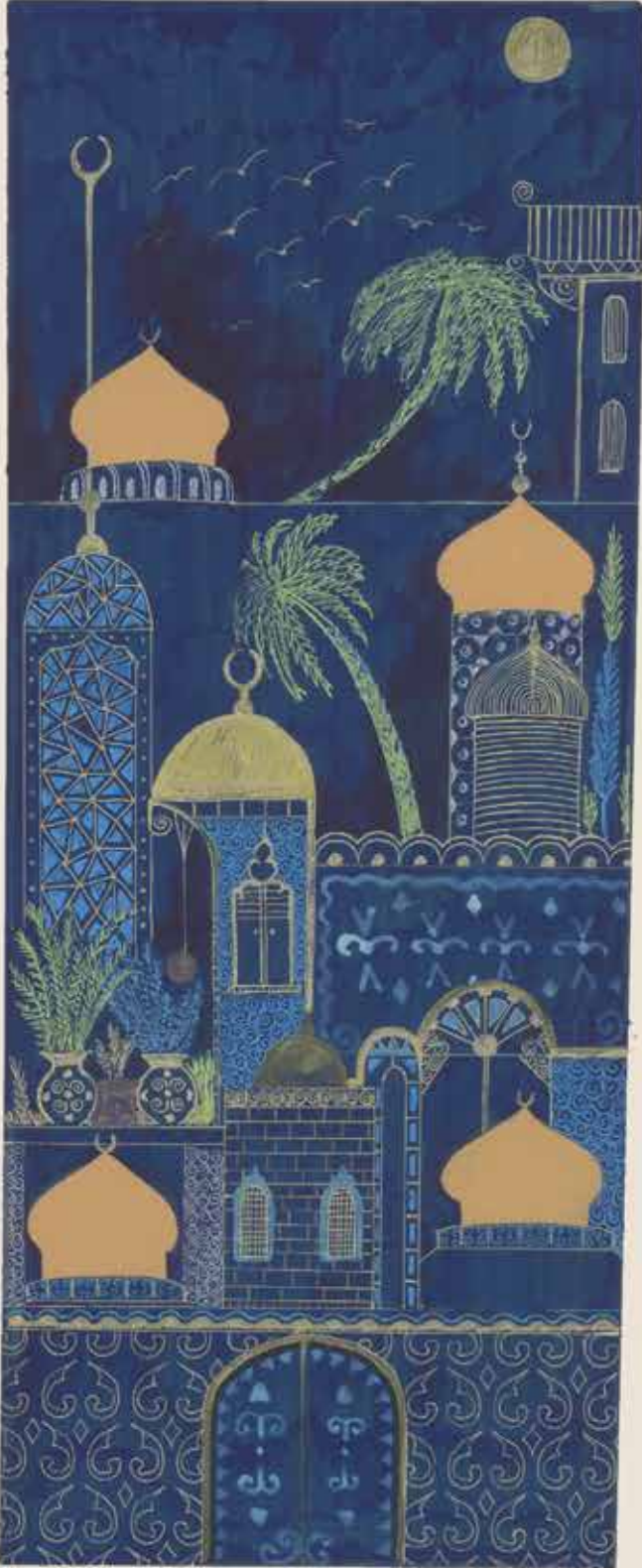
İNİÇİ

ĐÜRÜSTLÜĐÜN ANA YURDUNA DOĞRU

KUDRET AYŞE YILMAZ

“Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır.
Onların bıraktıkları yegâne miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu
alırsa büyük bir pay almış olur.”

(Tirmizi, İlim, 19)

Kervandaki suya kanmış develer, kızıl güneşin
altına ışıldayan altın taneleri gibi dizilmişti.
Sırtlarındaki yükleri, her iki yanlarında renkli
tahta boncuklar misali silkelenebilmekte. Gürbüz
develerin geniş boyunlarındaki dev ıngıraklarını
dinliyordu etrafta seyrecik uçuşan kuşlar. Develerin
güçlü ayakları çöl gemisi olup bata çıka kumla-
rı dalgalandırarak ilerlerken rüzgâr geride hiç iz
bırakmadan süpürüyordu çöl kumlarını. Çölde hiç
iz olmazdı, hiç iz olmamıştı o zamana dek. Bir iz la-
zımdı; adalete, erdeme, iyiliğe hayat verecek bir iz.
Bir iz belirliyordu; tarihe yeniden yön verecek bu iz.

Dürüstlüğün ana yurduna doğru yükselerek öz
güzelliğini ferahlığa serpen nurani rüzgârın sey-
rine davetlisin şimdi. İliklerine dek temas etmeyi
başaracak köşesiz bucaksız, kadife yumuşaklığında
güzelliğe dair fikirler geçidi...

Kâinat doğmakla başlar. Ötelere uzanacak bir
seyyahlıktır doğmak. En derinde atıp duran kalbin
gümüş damarları... Sıcaktan soğuşa sarılmış bir
gözyaşı katmanı, ha düştü ha düşecek; düşse de
düşmese de hâli arz etmekte kararlı. Ayağını attığı
bahar ölümün konaklarına kiracıdır öteden beri.
Her misafir bir entiktir duvarında. Doğuşun kör-
pe ışıkları kaynaşır en köhne eklemlerde. Ürpertisi
karışmaz dilin bildiği, ruhun idrak ettiği diğer

hiçbir lezzete. Bir doğuş ki sonsuz yaşam için; bir doğuş ki bütün heybetiyle kavuşmaya varıyor. Varıyoğu erdemi aramakta. Hak Resûlü Hazreti Muhammet'in doğduğu mübarek demlerdeyiz, demlenmekteyiz. İşte en iyi fırsat budur yeniden doğmak için diyerek:

Birinci sır: Onda görülen ilk cevher dürüstlüğüydü. Emin'di. Düşmanı dahi ondan emindi. Söz verenlerin ve sözünü tutanların en dürüstü... Ruhundaki meselenin uçları ağaç kökleri gibi derinlere hücum etmek-te; meyvelere dönecek tomurcuk-ların elvanı, rayıhası gök kubbeyi sarmış çoktan.

İkinci sır: Ondaki sabrın sınırını fıkretmek gerek. Yetim ve öksüz... Sevdiklerini kara toprağa uğurla-mış kendi elleriyle. Elleri ak, elleri toprak... Bağrında kanayıp duran yaralarının kuyusunda hiç "ah" yan-kılanmamış. İnce ince sızlıyor burcu burcu kokan bağı, elbet Allah'tır sığınağı. Unutma, Hak gayrete rağmen Taif'i vermezse Medine'yi meşakkatsiz sunar.

Üçüncü sır: O intikam almadı. Tavanlardan tabanlara sızmış loş aydınlığın tarifini sor Resûl'ün sıfat-larından. Hilyesindeki eşsiz çizgi-lerde ara göğsünü sıkıştıran meçhul korkularını uysallaştıracak reçete-leri. Affet. En çok da affet. Ömür geçti mi geçer, geçti mi çok geçtir. Bu sonsuz akışa kapılıp gitmeden takıl bir yaprak rengine. Zulümden

damla eksiltmeyen zalimleri bırak barındıkları gölgelerde. Bedii suyu ara, devaya erişmek kendini bulunca mümkün.

Dördüncü sır: Yine ondan öğrendim ki sevgi yeniler, güçlendirir, güzel-leştirir. Göğün mavi kemerlerine uzanırsın yangınlardan söne söne kurtulup. Ah, sevgi... En çok istenen değil midir? *"Kişi sevdiğiyle beraber."* der o, zira sevmek seçimdir. Ömrün dik, keskin yamaçlarında seni rahat-latacak kuytudur. Böylece çözülüp gider meseleler gözlerinin önünden. Mazinle beraber akarsın hayallerin arasından. O vakit sevgiyi öğrene-yim diye "oku", sevmek için yaşa.

Son sır: O adildi. Adalet kılıcını kuşananların savaşı katiyen bitmez. İpek yüklü kervanlar geçer naçar gönülden, yeter ki fakirhanenin merdiven taşlarına dahi sükûn sin-sin. Esaslı ve isabetli kararları karlı dağların zirvelerine ulaştıran kanat-lar, adaletle nakışlanmıştı. Titreme-yen boşluklarda dahi tüten duman-larda olgunlaşan yaşlı kentleri terk et, huzur süzölsün dizlerine. Yürü... İçinde yitmiş çocukluğa hicret vakti.

Tam doğuş bu; aydınlık sırrın ha-fifçe taşarak evrenlere ulaşması bu. Ah, kelimeler nasıl da koşup koşup geliyor satırlara onu yazmak için! Ah, cenneti anlatmak değil midir onu anlamak? Doğmak vakti... Aziz Allah'ın Son Elçisi'yle muhabbet için çaresiz kalmayı bekleme. Anla. Bülbülün ayakları gülün dikenlerine

değmiş, kanar; bataklıklarda dahi hayat var. Doğmak vaktidir, kalk-mak vaktidir. Yeniden en baştan arınmak, mayalanmak, tatlanmak, şifa bulmak, şifa olmak vaktidir. Dipdiri bir soluktan ibarettir insan, iyiliğin çekirdeğidir çürümedikçe. Nihayetinde toprakla sırlanacaktır. Bir doğmak vaktini müjdeler cen-nete hasret her nefes. İçinden sök at kini, kibri, merhametsizliği... Seni en çok sen dinlemeli, seni en iyi sen anlamalı! Kendini bilmek âlemi tanımakla başlar. Dürüstlüğü, sabrı, sevgiyi adaletle tanı, tanıt. Haydi ölüm tufanından evvel inşa et iman gemini, onun doğuşuyla doğ!

ÖYKÜCÜNÜN TEORİYLE İMTİHANI

emin ürdamur

Abbasi Dönemi şairlerinden Ebu Nuvas, şiir yazmak için hocasından icazet ister. Bunun üzerine hocası ona bin tane şiir ezberleyip gelmesini söyler. Ebu Nuvas günlerce çalışır ve hocasının huzuruna varıp “İstedığınız bin şiiri ezberledim.” der. Hocası bu defa Ebu Nuvas’a, “Şimdi git, ezberlediğin şiirleri unut da gel.” diyerek sonraki yüzyıllar boyunca şairlerin diline pelesenk olacak bir usul öğretir.

Öykücülerin teoriyle kuracağı ilişkinin nasıl olması gerektiği, bu kıssadan daha güzel anlatılamazdı. Teori hukuktur ve hukuk, bireye temkin dayatır. Hâlbuki sanatçı temkinin değil tehlikenin çocuğudur. En güzel çiçeklerin tekinsiz, tehlikeli kıyılarda açtığını, o kıyılara uzanmak için kendinden öncekilerin yaptığından fazlasını yapması gerektiğini bilir. Teori, bugüne kadarki süreçte ortaya konulan eserleri merkeze alan felsefi bir inşa faaliyetidir. Ortada edebî eser yoksa teori de yok demektir. Teori eseri anlamak, anlamlandırmak, edebiyat tarihinde bir yere oturtmak, yeni bir gözle yorumlamak, tasniflemek ve onun üzerinden bir sav geliştirmek için kullanılan ikincil bir faaliyetdir. Bunu akıldan hiç çıkarmamak gerekir. Ve Kierkegaard’ın şu sözlerini: “Önce yaşam gelir, daha sonra er ya da geç (ama mutlaka yaşamdan sonra) kuram gelir. Bunun tersi, kuramın önce, yaşamın sonra gelmesi mümkün değildir. Önce sanat, sanat eseri, sonra kuram gelir. Ve her şey buna benzer şekilde gerçekleşir.”¹

Bu yazıda öykücülere, teorinin yaralayan yanını hatırlatmak gibi pek de gizli olmayan bir niyet taşıyorum. Çünkü genç yazarlar yolculukları boyunca teorinin egemenliğine ve olmazsa olmazlığına dair çokça söyleve şahit olacaklardır. Bense teoriye az çok vâkıf öykücülerle konuştuğumu varsayarak daha özgür konuşacağım bir sınıf tahayyül ediyorum. Girdiği yola dair teorik bilgilerden tümüyle mahrum birisi için bu yazı, sakatlayıcı olabilir. Doğrusu, yanlış bir tavsiyede bulunmamak için parmaklarımın ucunda yürüdüğümü itiraf etmeliyim. Peşinen söylemek gerekirse hem bilmek hem de kulak ardı etmek, edebilmek burada işin püf noktası. Ama bu, yazıldığı kadar kolay değil. Yazar adayının bu zorluğu aşarken ikide bir kendine hatırlatması gereken motto şu olsa gerek: Yazmak özgürlüktür. Hayatın gerçek kurgusunun dışına çıkıp yeni bir kurgu inşa eden yazarın bu yazınsal dünyada da kurallara riayetle mükellef olması, Raymond Queneau’nun ifadesiyle “labirentten kaçan farenin inşa ettiği labirent”tir. Yazarak özgürlüğe adım atan kişi zaten kısa süre içinde, yaptığı işin de bir tür esarete dönüştüğünü, kendine has kuralları, kaideleri, teorik bariyerleri bulunan bir eylem olduğunu fark edecektir ki bu gerçek anlamda paradokstur. Teori tarafından köşeye sıkıştırılan yazarın başı iki kez beladadır. Artık o gördüklerini görmezden, bildiklerini bilmezden gelemeyiz. Hem işler pek de Ebu Nuvas’ın hocasının dediği gibi gitmez. Hepimiz küçük hayat hikâyelerimiz-

den biliriz ki bir bilgidен kurtulmak neredeyse imkânsızdır. Unuttuğumuzu sandığımız şeyler maske değiştirip bizimle yaşamaya devam ederler. Günün birinde bambaşka kılıklarda karşımıza çıktıklarında onları tanıyamayız. Bu, onları unuttuğumuz anlamına değil unutma numarası yaparak dönüştürdüğümüz anlamına gelir.

Modern edebiyata karşı postmodern edebiyat, klasik anlatılara karşı deneysel anlatılar bu paradoksla yüzleşirken dramatik bir biçimde karşı durdukları akımları yaşatmaya devam ederler. Baş döndüren yepyeni fikirler, aslında değişen ve dönüşen eski fikirlerdir. Bazı kırsal bölgelerde insanlar, bir önceki günün ekmeğinden bir parçayı ayırıp sonraki günün ekmeğinin hamuruna ilave ederler. Fırınlardan her gün yeni ekmekler çıkar ama yedikleri ekmek aslında yıllardır aynı ekmektir. Çünkü maya aynı mayadır. Edebiyat teorileri ne söylerlerse söylesin, zamanın ruhu hangi bayrağı dalgalandırır dalgalandırsın günün sonunda bütün rüzgârlar diner ve herkesin birbiriyle akraba çıktığı bir hırgürün parçası olduğumuzu anlarız. Oysa asıl olan daima insanı anlatmaktır. Öykücü için en temel mesele bu olmalıdır.

Peki, öykücünün teoriden fersah fersah kaçması mı gerekmektedir? Elbette hayır. Ama o, bin şiiri ezberleyen sonra unutan Ebu Nuvas gibi davranmak durumundadır. (Artık ne kadar mümkünse!) Aksi

hâlde teorik bilgilerin yükü altında ezilecek, bu ezilme ilk olarak onun muhayyilesini yoracak ve özgün bir eser ortaya koymasını güçleştirecektir. Teoriden sağlıklı bir şekilde beslenmek ise ancak kaleme gerçek anlamda hükmedebilenlerin yapabileceği bir iştir. Kaldı ki teoriyle kol kola yürümeyi bilenler, zaferlerini bildiklerini yapmamaya borçludurlar. Yine de eklemeliyiz: Bir öykücünün modern öykü kuramlarıyla ilgili temel izlekleri bilmesi, edebî metinler üzerine yazılan felsefi yazıları okuması, eleştiri tekniklerinden az çok haberdar olması gerekir. Çünkü bir eserin yazıldıktan sonra yorumlanması sanat eserinin kıyamete kadar insanların zihninde yankılanıp çoğalmasına, anlam katmanları üretmeye devam etmesine olanak verir. İşin doğası gereği yorumlar, eserin bazen anlaşılmasına bazense

örtülmesine yol açabilir. Neticede öykücü, yazacağı metnin zaaflarını, güçlü yanlarını, hangi cephelerden sert rüzgârlara maruz kalabileceğini teori ve eleştiri kitaplarından öğrenebilir.

Mottomuza geri dönelim: Yazmak özgürlüktür. Bilindiği üzere bir yerde özgürlükten söz ediliyorsa sorulması gereken ilk soru şu olmalıdır: Kime karşı? Yazarın mutlaka özgür davranması gerektiğini savunan William Faulkner için bu sorunun cevabı nettir: Teoriye karşı. Çünkü ona göre, yazma işini öğretecek kestirme bir yöntem, kestirme bir yol yoktur. Bu sebeple: “Genç bir yazarın teori peşinden koşması deliliktir.” Faulkner, insanın kendisini hatalarıyla eğitmesi gerektiğini, onun sadece kendi yanlışlarından öğrenebileceğini savunur. Ayrıca o, sanatçı tavrı-

nın biraz dikbaşlılık gerektirdiğini saklamaz: “İyi bir sanatçı, kimsenin kendisine öğüt verecek kadar iyi olmadığına inanır.”²

Teori ve eleştiri okumak yazarı kendinden öncekilerin düştüğü hatalara düşmekten korur. Ama bu koruma, yani eski bir edebiyatçının yolunu kaybedip bataklığa saplandığı patikadan haberdar olmak, yeni bir yazar için tarihî bir kuluçkanın kaçırılması anlamına gelebilir. Birinin orada kendini heba etmesi, diğerinin orada hiç kimsenin görmediği müstesna çiçekler açmayacağı anlamına gelmez. Zaten eleştirmenlerin titiz davranma sorumluluğu tam olarak bu sebeple vardır. Kişiselleştirmeden, tutarlı, bütünlüklü ve can alıcı bir merkezden konuşma yükümlülüğü eleştirmen için birincil ahlak borcudur. Metin dışı sebeplere dayalı, öznel, duygusal, tutarsız, kişisel yorumlar eleştiri olarak görülmemelidir. Bunlar, sözde iyilik yaparken ekseri yanlış kabloyu kesen ve böylece geleceğin müthiş dehalarını henüz yolun başındayken susturan nobranlıklardır.

Hayatın durağan olmadığını, mütemadiyen devinim hâlinde aktığını biliyoruz. İşleri daha da karmaşık hâle getirense hayatla birlikte insanın da değişmesi. Bu iki değişim her zaman ahenkli sonuç doğurmaz. Değişim yazıya da sirayet eder. Yazı değiştikçe teori de değişir. Öykücü ve eleştirmen Necip Tosun, edebiyatta her yeni kuşağın daha önce oluşturulan ana akımları sorguladığını, kendine ait yeni bir dil ve estetik inşa etmeye çalıştığını hatır-

latarak, bu değişimi tetikleyen şeyin temelde egemenlik arzusu olduğuna işaret eder. Nitekim edebiyat, hayatı kavramak, ele geçirmek ister. Ona hükmetmenin yegâne yolu insanların duygularına, düşüncelerine ve hayal gücüne seslenmektir.³

Pek çok edebiyatçı birlikte anıldığı akımlara itiraz eder. Örneğin Borges, öykülerinin “büyülü gerçekçilik” olarak tanımlanmasından hoşnut değildi. Virginia Woolf günlüğüne, yazdıklarının ne roman ne öykü olduğunu mırıldanmıştı. Eserlerini bir türlü bulamadığı bir kavramla nitelendirmek isterdi hep. Bu anlamda sınıflandırmaya karşı en sert çıkışı Carlos Fuentes yapmıştır: “Beni sınıflandırmayın, okuyun. Ben bir yazarım, bir yazın türü değil.”

Bir sanat eseri, meşruiyetini teoriden değil kendi dilinden, atmosferinden alır. Kurulan evren, varılan bilinç düzeyi eserin ufkunu da belirler. Yazar, eseri dışında bir gerçekliği ancak eserin içsel bütünlüğüne riayet edebildiği ölçüde kucaklar. Onun dili, yeni bir gerçekliğin dilidir. Eleştirmen, içsel bütünlüğü sımsıkı dokunmuş yenilikçi bir metne yaklaşırken acze düşecektir. Sanatçıyla eleştirmenin aynı anda hedeflediği şey, hayata doğru yerinden dokunabilmektir. Şu var ki sanatçı hayata çıplak elleriyle dokunurken eleştirmen araya metni almak durumundadır. Eğer metin teorisinin olası kıyılarından uzakta, enginlerde yepyeni bir ada inşa etmeyi başarmışsa eleştirmenin onun üzerinden hayatı kavraması zorlaşacaktır. Kısaca, sanat eseri kendi varoluş şartları dışında hiçbir ölçüyü esas almaz ve bunu başardığı ölçüde saf sanata erişir.

Daha radikal bir teklifte bulunarak meseleyi biraz daha derinleştirmek istiyorum. Kütüphanemizdeki ki-

tapların yaka kartlarını bir anlığına söküp attığımızı varsayalım. Üzerinde öykü, roman, deneme, anı, anlatı, biyografi, inceleme gibi ibareler bulunmayan bir dolu başıbozuk kitapla baş başa kaldığımızda ne hissederiz?

İtiraf etmek gerekirse böylesi bir kütüphane okur için ürkütücüdür. Modern edebiyat teorileri tarafından çitlenmiş zihinlerimiz romanı roman, öyküyü öykü, denemeyi deneme gibi okumamız gerektiğini öğretmiştir bize. Yine de ister hatıra, ister şiir, ister öykü okuyalım, kurmacanın sınırlarında gezindiğimizi biliriz. Çünkü edebiyatın doğal dil kullanımı, kurmacayı esas alır. Nitekim sanatın özü kurgudur. Elimizdeki en eski yazılı anlatılarda, söz gelimi *Gilgameş Destanı*’ndan *Dede Korkut Hikâyeleri*’ne; serim, düğüm, çözüm formülünün temel bileşenlerini görürüz. İmgenin olduğu yerde kurmaca vardır. Çünkü var olan, bilinen şeyle değil başka bir şeyle, başka bir şekilde anlatılmak istenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kurmaca, yazılı ve görsel bütün eserlerin özüdür diyebiliriz.

Modern entelektüel tasnif yayıncıların işini kolaylaştırıyor olabilir ya da akademisyenlerin istifli bilgi açlığını gideriyor olabilir ya da teorisinin basacağı zemini sıkılaştırarak daha güvenli hâle getiriyor olabilir. Biz okurlar ise okuma uğraşımız boyunca bu yaka kartlarını ne kadar dikkate alırız? Eğri oturup doğru konuşalım, eğer sınır bekçiliğini takıntılı hâline getiren bir eleştirmen değilsek okumaya başladığımız andan itibaren türleri, türlerin geçişkenliğini, sınır ihlallerini pek de dikkate almayız. Yazarla sesi, yazarla kurgusu, yazarla imgesi arasında bir yerde bilincimiz kendi yolculuğuna devam eder. En nesnel metinleri bile böylelikle kendimize has kılarız.

Manipülasyon, iyi bir öğrencinin olmazsa olmaz alışkanlığıdır. Seçer, ekler, eğretir, çıkartır, saptırır, indirger, benzetir ve nihayet anlatıyı kendisinin yapar. İnsan duygusal bir varlıktır ve okuduklarına duygularını bulaştırır. Bizi içine çeken iyi bir kurmacanın yaka kartıyla ilgilenmeyiz.

Rilke’nin ifadesiyle “zorunluluktan” doğan bir sanat eseri üzerinde yargıya varılırken “hangi yoldan doğup çıktığına bakılır” sadece. Teori ve eleştiri, edebî eserlerin otopsisini esas alan bir hesap kitap işidir. Sanatın yolu ise bambaşkadır. Öyleyse son sözü Rilke söylesin: “Sanatçı olmak hesap kitaplardan ve sayılardan el çekmek, öz sularını aceleye getirmeyen ve baharın rüzgârlı, fırtınalı havalarında istifini bozmaksızın ayakta duran bir ağaç gibi olgunlaşma sürecinden geçmektir. Ya baharın ardından gelmezse yaz, diye bir korkuya kaptırmaz kendini ağaç; yaz gelir hep çünkü, ama önlerinde bir sonsuzluk bulunuyormuş gibi öylesine tasasız bir suskunluk, öylesine bir enginlik içinde bekleyen sabırlıların gelip bulur ancak. Her gün öğrendiğim, Tanrı’nın her günü şükranla bağra basılan acılar içinde öğrendiğim bir şey var: Sabır her şeydir.”⁴

1 Şeniz Yıldırım, Søren Kierkegaard’da “Öznel Hakikat” Kavramı, Hece Yayınları, Ankara: 2020, s. 13.

2 Philip Gourevitch, *Yazarın Odası*, Çev. Öznur Ayman, Timaş Yay., İstanbul: 2009, s. 218-219.

3 Necip Tosun, *Öykü Terimleri Sözlüğü*, Ketebe Yayınları, İstanbul: 2023, s. 39-41.

4 Rainer Maria Rilke, *Genç Bir Şaire Mektuplar*, Çev. Kâmuran Şipal, Aralık Yayınları, İstanbul: 1998, s. 20-21.

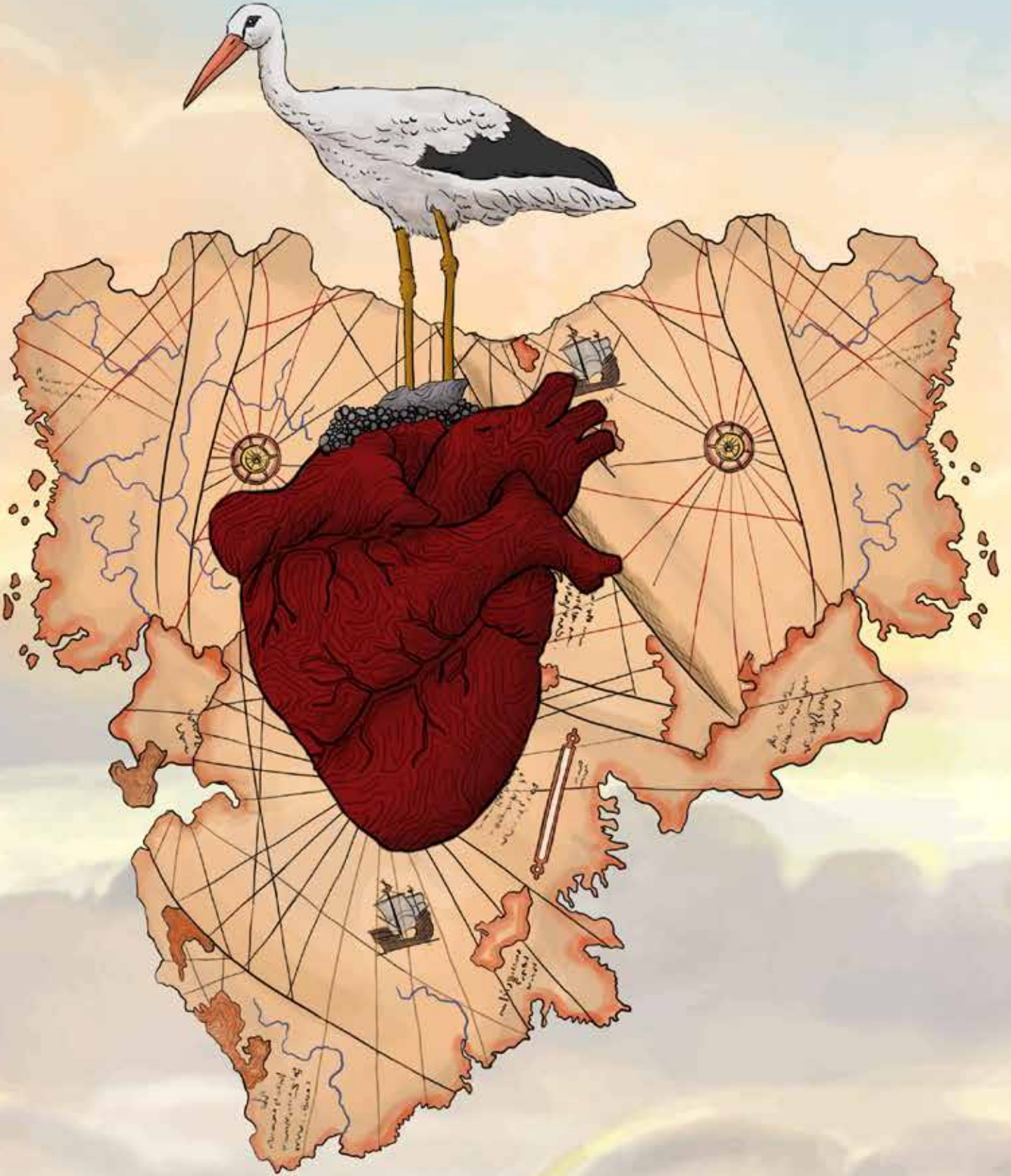
- 1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?**
Ömür dediğin, başından bakıldığında yürünecek upuzun bir yol, sonuna varıldığında kendi gölge-miz kadar bile yok.
- 2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...**
Sevdiklerim, kitaplar ve değerlerim.
- 3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?**
Taş fırından çıkmış peksimet kokusu.
- 4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?**
Sadece okumak ve yazmak isterdim.
- 5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?**
Geceleyin, kapkaranlık ormanlara giren bütün masal kahramanları beni çok etkiler. Çünkü yapayalnızdırlar, bizim gibi.
- 6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?**
İçimizi yakıp geçen bir alev.
- 7 Hayatınızda "Bu benim kırılma noktam..." diyebileceğiniz bir ânınız?**
Ölüm duygusuyla karşılaşmak en büyük kırılma noktasıdır benim için. Çünkü bir kere onun sesini duyduysanız hiçbir şey eskisi gibi olamaz artık.

- 8 Mevsimlerden hangisi?**
Elbette sonbahar çünkü o, yeniden doğuşlar için yapraklarını toprağa emanet etmeyi öğretir.
- 9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?**
İçinde yaşadığımız her şey kocaman bir tarih zaten. Ona her an şahitlik ediyorum.
- 10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...**
Benim bu dünyada varoluşumun bir anlamı olmalı. Sahi nedir o?
- 11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?**
Kederi iliklerime kadar hissetmek ve bir gün onun hüznü azaldığında bende bırakacağı şeyi düşünmek.
- 12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?**
Bir tek hayatımız var ve bize nasip olan kadarını yaşarız, gerisi rafa...
- 13 Ruhunuzda iz bırakan biri?**
Bir çocuğun tebessümüne veya darda kalanın esenliğine vesile olan herkes ruhumda iyi izler bırakır.
- 14 En sevmediğiniz özelliğiniz?**
Yavaşlığı sevmeme rağmen tez canlı davranma isteği.
- 15 Ruhunuz nereli?**
Buraya ait değil.
- 16 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?**
Evrenin kendi iç sesi.
- 17 Geçerken gördükleriniz...**
Her birinin bir hayatı ve anlamı var, cansız bile olsa...
- 18 Bir notunuz var mı?**
Bu notu şair bırakmış zaten: "Bir kalbiniz vardır onu tanıyınız."

GELDİK SAYILIR

HÜSEYİN AKIN

Buraya ilk defa sizin gibi biri geliyor Mümtaz Bey. Herkes dağınık olan düzenini hâle yola koymak, ailevi huzursuzluğunu gidermek ya da kârını artırmak için gelir buraya. Sen öyle bir sorun ile gelip oturdun ki karşıma, mesleğe yeni atılmış psikologların ezberini boşa çıkaracak cinsten.”

“Ben buraya yüzeydeki hasarları değil derinlerdeki arızaları gidermek için geldim Cüneyt Bey. Terapi ya da psikoterapi denilen şey, uç yapmış çibana merhem sunmaktan ibaret midir? Rüyalarımı soruyorsunuz lakin hayallerimi hiç umursamıyorsunuz. Bilinçaltımı olay yeri inceleme alanı sayıyorsunuz da bilincimi hiç hesaba katmıyorsunuz. Ben kendi dumanımla boğuluyorum Cüneyt Bey, kendi dumanımla!”

“Sizin yaşadığınız şeye varoluşsal boşluk denir. Size bir tür varoluş analizi yapmak gerekiyor. Benden kaybettiğiniz anlamı geri getirmemi istiyorsunuz. O hâlde buna hazır olmalısınız. Şimdi soracağım sorulara bütün samimiyetinizle cevap verin: Kaybettiğiniz şeyi nerede bulmuştunuz?”

“Ben bulmadım Cüneyt Bey, kaybettiğim şeyi bana yüklediler. Bu senin dediler, bir kenara koymuştum onu, gidip geldiğimde koyduğum yerde bulamadım. Bir haritaya benziyordu, bir derenin içinden çağlayarak akan bir suya.”

“Onu neden gelişigüzel bir yere bırakıp çıktınız? Zarar geleceğini,

birilerinin onu alıp kaçacağını hiç düşünmediniz mi?”

“Üzerinde emeğim yoktu. Para verip almamıştım. Taş atıp kolum yorulmamıştı. Kimin ne işi olur onunla diye düşünmüştüm. Yanılmışım.”

“Mümtaz Bey, onu size tekrar nasıl geri getirebilirim? Aklınıza gelen bir yolu var mı bunun?”

“Terapist sizsiniz azizim. Ben sadece şunu söyleyebilirim; şayet onu arıyorsanız derinlerde arayın. Nerede kaybettimse orada arayın. İçerde kaybettiğimi dışarda aramayın.”

“Siz onu kaybettiğinizden beri hayatınızda neler değişti Mümtaz Bey?”

“Neler değişmedi ki efendim, hangi birini sayayım? Bir kere hayatımın mihveri değişti. Ben mi dünyanın etrafında dolaşıyorum dünya mı benim etrafımda ayırt edemez oldum. Neye tutunacağımı, kalbimin ve aklımın beni nereye götüreceğini kestiremez hâle geldim.”

“Anladığım şey doğruysa siz yoldan çıkmışsınız Mümtaz Bey!”

“İlk zamanlar ben de öyle zannediyordum. Sonradan anladım ki meğer yol benden çıkmış! Ayaklarımı bastığım zemin kayıyor Cüneyt Bey!”

“O vakit kaybolmuşsundur! İnsan için önüne çıkan bütün yollar yürünebilir yollar ise o insan artık kaybolmuştur. Kaybolmak nereye gideceğini bilmemek, yani her yere

gidebilmektir.’ der şair İsmet Özel, *Waldo Sen Neden Burada Değilsin* isimli kitabında.”

“Korkutmayın beni Cüneyt Bey. Kaybettim mi kayboldum mu lütfen onu söyleyin bana!”

“Her yoldan giden, her yolu giden kaybolmuştur Mümtaz Beyciğim. Adresi ve de istikameti yitiren kişi kaybolmuştur. İnsan bir kez kaybolmuşsa başta adresi ve hedefi olmak üzere her şeyi de kaybetmiştir. Gözünü yuman sadece görüntüyü kaybetmiş olmaz görünenlerden de kaybolmuş olur. Şimdi yumun gözlerinizi lütfen.”

“Gözüm açık iken bulamadığımı gözüm kapalı iken mi bulacağım? Eğer öyle ise işte kapadım.”

“Şimdi ne göremediğinizi anlatın bana lütfen.”

“Kendimin dışında hiçbir şeyi göremiyorum.”

“Az ileride ne yok?”

“Ses yok, söz yok, az ilerisi yok. Varlık kendinden vazgeçmiş. Ben diyeyim okyanus siz deyin uçurum.”

“Şimdi açın gözlerinizi! Ne göremediğinizi söyleyin bana.”

“Açtım gözlerimi, ilk başta gözlerimi göremiyorum. Sonra sizi ve sonra da az ilerisini ve geleceği. Sanki gelecek yönüne doğru giden bütün yollar kapanmış. Hedefime ulaşmak

için iimden aşağıya doğru bir yol iziyorum. Ümit ve muştı sağanağından iim iime sığmıyor. Kara göründü ve sığınılacak liman da orada. Kaldırımın üzerinde, yürünmüş yolların ve mesafelerin kırıntıları yatıyor.”

“Şimdi, görmekle görmemek arasındaki farkı anlatın bana Mümtaz Bey.”

“Görmek, göremediğin zaman göremediklerini fark etmekmiş bunu anladım. Görmemek, göremediğinde devreye soktuğun alternatif bir görme biçimi imiş meğer. Görmenin de görmemenin de körlüğü var Cüneyt Bey. Kör insan asıl gözleri açıldığında kör olur. Ben yol körüyüm galiba. Yolunu bulursun diye beni çıkamaz sokaklara kılavuzladılar. O gün bugündür hiçbir şey yolunda gitmiyor.”

“Trafikte uzun yol giderken ‘yol hipnozu’ diye bir şey vardır. Akıp giden yol sürücüyü kendi içine alır ve sürücü yolu da yoldakini de göremez olur. Hayata da yola da alışmamak gerekir ki hedef ve istikametini yitirmesin insan.”

“Benim derdim başka. Hani der ya şair, ‘El ek tabip el ek yaram üstünden / Sen benim derdime deva bulamazsın / Lokman Hekim gelse bulunmaz are / Yaram yürektedir sarabilmezsin.’ Buraya terapi seansından geçmek için gelmiştim, gördüm ki siz benden daha muhtamışsınız buna.”

“Ben yol isteyene yol gösteririm. Siz benden yön istiyorsunuz. Kelin merhemi olsa kendi başına sürermiş. Belli ki siz, yolun sizi götürdüğü yere gitmek istiyorsunuz. Bu yolculuğa çıkmak için adımınıza adınızın ve gönünüzün de refakat

etmesi gerekir. Adımlarınız kalbinize eşlik etmeli. Bize verilen bilim oraya kadar ulaşmaz. Ufuk çizgisine yanaşmalı, sıradağları aşmalısınız. Belki de derdinize are bir iek ya da size iek sunan bir eldir. Benim sınırlarım buraya kadar, ben daha öteye gidemem Mümtaz Bey!”

“Sizden tam ümidimi kesiyorken bu son cümlelizle ışık oldunuz. Modern bilim tanımadan, tanıtmadan, tanım yapmaktan öteye geçmiyor-muş. Son cümlelizle anladım ki bana yol göründü. Lütfen hesabımı kesin Cüneyt Bey!”

Kayayı delemeyen bir adamın çaresizliği vardı terapist Cüneyt Bey’in yüzünde. Danışanının derdine nüfuz edemediği için üzgündü. Duvardaki psikoterapi yetkinlik belgesine ters ters baktı. Tanışan olmadan danışman olmak böyle bir şey galiba diye düşündü. Misafirini akıl erdiremediği bir hedefe doğru yolcu edip sıradaki müşterisine yöneldi.

Şimdi yürüme sırası Mümtaz Bey’de idi. Sürünmekten emeklemeye geçen bir çocuğun sevincini yaşıyor gibiydi. Bu yollar bu ayakları bunca zaman taşımış fakat hiçbir yere götürmemişti. İşin aslı buydu. Bir trene atlar gibi koyuldu yola. Gitme hedefi gittikçe gitme arzusuna dönüşmüştü. Bunu bir yerde dizginlemek gerekliydi. Çünkü gittikçe gitmenin sonu hedefi unutup yolu uzatmak demekti. Kaybettiği yolu bulmak niyetiyle yola ıktı. Masalardakine benzer şekilde bir yolculuktaki bu, az ve uz. Gittikçe yol, tren olmaktan uzaklaşp bir binek hayvanına dönüşüyordu. Yolun da bir sırtı vardı. Asırlık ağaçların rüzgâra karışan yapraklarının sesi yabani hayvanların uğultusuna karışıyor, yeryüzü ile gökyüzü arasında ormanların müsaade ettiği kadarki boşluk

uzun ve karanlık bir tüneli andırıyordu. Hangi ağaca yüzünü dönse sanki bir bilge kişi ile selamlaşıyor gibiydi. Görkeminden en az beş yüz yıllık olduğu hissi veren bilge zeytin ağacının yanından geçerken bu kez erken davranıp kendisi bu ağacı selamlamayı denedi: “Selamünaleyküm zeytin ağacı!” Tam selamına karşılık bekliyordu ki ses başka bir taraftan geldi: “Aleykümselam ey yolcu! Gittiğin yol olsun!”

Mümtaz Bey boynunu sağa sola çevirerek bakışlarıyla sesine ses veren kişiye aramaya koyuldu. Beş asırlık zeytin ağacının altında yorgunluk gideren kır saçlı, ak sakallı adam “buradayım” dercesine oturduğu yerden kalktı. Mümtaz Bey’e doğru yönelerek: “Nereye gidiyorsun hemşerim?” diye sordu. Mümtaz Bey beklenmedik bu çıkış karşısında önce ne diyeceğini bilemeyip kekeleydi, sonra “Yolumu bulmaya çalışıyorum, birisi aradığımın buralarda, ufuk çizgisinin tam altında olduğunu işaret etti. Ne var ki git git bitmiyor. Yaklaştım zannettike mesafe uzayıp uzaklaşıyor.” dedi.

Kır saçlı adam daha ilk cümlede Mümtaz Bey’in meramını anlamıştı. “Sana eşlik edebilirim.” dedi. Bu teklife cevap vermeden Mümtaz Bey sordu: “Siz nereden gelip nereye gidiyorsunuz?”

“Benden sana doğru gidiyordum.” diye cevap verdi kır saçlı, beyaz sakallı adam. Bu cümlesiyle insandan insana doğru da bir yol olduğunu söylemek istiyordu. Mümtaz Bey şaşırmış bir eda ile sordu: “Benim buradan geçeceğimi nereden biliyorsunuz?”

Sağ elini göğünün üzerine koyarak: “Kendimden!” diye cevap verdi adam. “Hem yürüyelim hem konuşa-

lm.” dedi. Zeytin ağacından bir hayli uzaklaştılar. Adam Mümtaz Bey’i tedirgin görünce müsterih olması için birkaç kez “Seni ufuk çizgisine yetiştireceğim.” diye tekrarlardı. Mümtaz Bey aniden durarak: “Ne zaman varırız?” diye sordu.

“Vardığına ikna olduğun zaman.”
“Ya ikna olamazsam?”

“Hiçbir zaman varamazsın. Hep ya yolda olursun ya da yoldan çıkarsın. Yola vasıl olmak için önce inanmak gerek. Sadece inanan insanın ereği vardır.”

Mümtaz Bey “erek” sözünü duyunca şaşırılmıştı. Sormadan edemedi:

“Kuş uçmaz kervan geçmez bu yollarda siz ‘erek’ diye bir kelimeyle nasıl tanıştınız?”

“Hedefime ulaşamadığımda önce menzil, sonra matlup, sonra maksut peşinde koştum. Bu hedeflerin sesi kısılmış, her biri zaman aşımında ormanın derinlikleri içerisinde kaybolup gitmişti. Hem kim demiş bu yolların kuş uçmaz kervan geçmez olduğunu? (Parmağıyla işaret ederek) İşte şu alaca baykuş, şu ortanca ağaçkakan, şu da ispinoz! Kervan geçmez dediğin yolların benden daha iyi kervancısı mı olurmuş? Az yukarıda kervanımı boşalttım da öyle geldim sana. Kervanını boşaltmayan ufuk çizgisine yürüyemez. Akli kervanda kalır.”

Mümtaz Bey bu ak sakallı, kır saçlı adamın bilge bir kişilik olduğunu anlamıştı. Sözü uzatmasını istemiyordu. Sanki söz uzayınca yol da uzuyormuş gibi geliyordu ona. Hemen öne atılarak sordu:

“Öyle ise yolumu nasıl bulabilirim, n’olur bana onu söyle?”

“Dinle!” dedi kır saçlı adam. Bir süre sustu. Onlar susarken ormanda ve yol üstünde ne varsa sözü teslim almış gibiydi. Tane tane anlatmaya başladı:

“Sevgili yol kardeşim, yollar ömrü betimlemek için önümüze dikilmiş istikamet anıtları, mesafe mimarileridir. Yol, üzerinde yürüyeni kılavuzladığı oranda yoldur. İstikamet bahşetmeyen bir yol yeryüzünde sebpsiz, niyetsiz ve hedefsiz salınımdan başka bir şeye yaramaz. İnsan nereye gitmek isterse yol onu oraya götürür. Sabitesi olan kişi için bütün yollar aynı hedefe çıkar. Müminler namazlarının her rekâtında aynı duayı dillendirirler: ‘(Allah’ım!) Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil.’ (Fâtiha; 6,7) Yola koyulman yetmez, ereğini de hatırlamalısın. Nereye gideceğini bilmiyorsan, yollar seni başka başka vadilere, uçurumlara götürür.”

“Gittiğim yerin gitmek istediğim yer olduğunu nereden bilebilirim?”

“İçindeki inanç adlı pusulaya uygun bir yerdeysen gittiğin yer orasıdır. Müsterihindir; zira kalbin navigasyonuna uygun bir noktadadır.”

“Gitmeden evvel gitmekten bahsediyorsunuz zahir. Tuttuğumuz yolun yol olmadığını gitmeden evvel nasıl anlayabiliriz ki?”

“Yolun, hedefin ve mesafenin izlerini insan kendi üzerinde gördüğünde gitmeden evvel gitmiş sayılır Mümtaz kardeşim. Size bunu Tirmizi’de yer alan Hz. Ebubekir’e dayandırılan bir hadisla açıklayayım. Hz. Ebubekir (r.a.) ‘Ey Allah’ın Resulü, saçların ağarmış!’ dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: ‘Beni, Hûd, Vâkıa, Mürselât, Nebe ve Tekvîr sureleri ihtiyarlattı.’ Hûd suresinde

ona: ‘Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.’ buyurulmuştur. Yani demem o ki insanın ömrü ne tarafa giderse yolu da o yöne doğru kıvrılır. Peygamberimiz, içinde verdiği doğruluk ve dürüstlük mücadelesine saçını ve sakalını âdeta şahit kılmıştır.”

Mümtaz Bey oldukça sabırsızdı. Ak sakallı adam konuşmasını bitirmeden araya girdi:

“Kurtuluş yolu hakkında bana öyle bir söz söyleyin ki onu sizden başka kimseye sormayayım!”

Ak sakallı, kır saçlı adam ilk kez iştahla güldü:

“İlahi Mümtaz Bey! Süfyan bin Abdullah es-Sakafi gibi soruyorsunuz. O da sizin gibi sormuştu Resûlullah’a. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): ‘Allah’a iman ettim de sonra dosdoğru ol!’ buyurmuştur. Mümtaz kardeşim, ben bu yollarla beraber doğdum. Adımı ve sanımı bu gitmekle bitmeyen yollardan aldım. Bu yollarda kurt kuş insan, canlı cansız her bir şey beni ‘Yol Oğlu Hâdi’ olarak bilir ve öyle çağırır. Sen de bana öyle hitap edebilirsin.”

Mümtaz Bey’in soruları o dakikadan sonra kesilmişti. Yolda duyulan sadece ayak seslerini bastıran kalp atışlarıydı. Dayanamayıp son sorusunu sordu:

“Ufuk çizgisine daha var mı?”

Yol Oğlu Hâdi gözünü Mümtaz Bey’in gözünün içine yaslayarak cevap verdi:

“Geldik sayılır!”

KARINCA UYGARLIĞI

GÜVEN ADIGÜZEL

Canım erenler yolu inceden inceyimiş
Süleyman'a yol kesen şol bir karıncayımış

Yunus Emre

Yunan masalcı Ezop'un o meşhur kısa öyküsüne iki bin yıl sonra lirik bir şerh yazan Jean de La Fontaine, çalışkanlığın erdemi üzerinden karınca ile ağustos böceğini karşı karşıya getirdiği bu yeniden yazımıyla *ders veren karınca* imgesini aklımıza yerleştirmişti. Emeğe karşı aylaklık ya da işçiye karşı sanatçı. Masal doğrudan karıncanın yanındaydı ama ağustos böceği de haksız sayılmazdı. Sezai Karakoç'un "belki yaşayamaz güneşi eksik kışta / fakat ardında unutulmaz bir yaz bırakır" dizeleriyle selamladığı üzere, nihayetinde bir aylık kısa ömrünü kışa hazırlık yapmak yerine kemaniyla şarkılar söyleyerek geçirmeyi istemesi, ağustos böceğinin yaşamak arzusunu anlatıyordu bize. Karıncanın, kolonisinin kışı atlatabilmesi için çalışmak zorunda olması da aynı arzuyu imler elbette. Yine de Doğulu bir karınca kıssası, kışa iradi olarak hazırlık yapmamış kusurlu bir komşuya bile merhamet etmenin derin anlamına doğru kanatlanabilirdi belki. La Fontaine, doğal olarak piyasa koşullarıyla eşitliyor sözünü. Yazın çalanın kışın oynayacağını söylediği tok karıncasıyla eş değer bir ahlak bu.

La Fontaine'in piyasa koşullarından kendi hikâyemizin parçalarına doğru yol aldığımızda karşımıza her daim "Süleyman ile karınca" külliya-tı çıkıyor. Bizim tanıdığımız karınca, Neml suresinden ilhamla menkıbe, kıssa ve şiirlere kök salarak

zihnimizde yer etmiş, Süleyman'ın karşısına dikilen, iktidara/güce ibret olan ve varlığıyla Hakk'ın divanını işaret eden binlerce yıllık berrak bir imge. Temiz, çalışkan, sözünü sakınmaz. Bu hâliyle elbette iktisadın olduğu kadar adaletin de simgesidir. Kaynağını Neml (karınca) suresinden alan mezkûr menkıbelerde Süleyman Peygamber'in bir karıncadan öğüt aldığını, onunla eşiti gibi konuştuğunu, hatta akıl danıştığını bile görürüz. Haşmetli ordusuyla karınca yuvalarının olduğu bir vadiden geçen Hazreti Süleyman'ın, bu dev orduyu görür görmez yoldaşlarını uyararak kaçmalarını söyleyen karınca beyiyle konuşmasında bir sır vardır. Süleyman ve karınca. Dünyanın en güçlü, en varıl insanı ile varlığı fark edilemeyecek kadar masum ve aciz bir hayvan. Ama Hakk'ın divanı kurulduğunda bir peygamberden bile hakkını alır o karınca. Kudretin büyüklüğü (anlamı) adil olmakla yatağını bulur.

Karıncanın Söylediği

Küçük bir çocukken -sokağın tek eğlencemiz olduğu yıllarda- izlemeyi en sevdiğim hayvanlar masum karıncalardı. Önlerine engeller koyup güvenli mesafeden o engelleri nasıl aşacaklarını seyretmek, işaret parmağıyla yollarını keserek hedeflerine odaklanmış tek sıra hâlindeki koloniyi şaşırtmak ve serptiğim ekmek kırıntılarını hayranlık uyandırıcı bir düzen içersinde el birliğiyle yuvala-

rına taşımalarına şahit olmak çocuk aklımda fırtınalar estiriyordu. Nasıl bu kadar disiplinli, mücadeleci, ısrarlı ve gayretkeş olabiliyorlardı? Neden hiç vazgeçmeden, görevlerini aksatmadan, yardımlaşmayı bırakmadan ip gibi ordu düzeniyle hareket ediyorlardı? Bu sorular eşliğinde, ne zaman bir çekirdek kabuğunu ya da ekmek parçasını tek başına sırtlanmış hâlde yürüyen azimli bir karınca görsem, hayatın içinde de aynı inanmış karınca adımlarına ihtiyacımız olduğunu düşünürüm. Yol meşguliyettir, çabalayan ışıldar, azmedenler bilir. Tarihin gördüğü en büyük bahadırlarından olan Timur Han'ı erlikten başbuğluğa yükselten kararlılık ve irade, düşmanlarından kaçarak sığındığı bir mağarada -her şeyden ümidini kesmişken- ibretle rastladığı bir karıncanın mücadele azmiydi mesela. Rivayet odur ki sırtındaki buğday tanesini defalarca yere düşürse de dönüp her seferinde rızkını tekrar yüklenerek yoluna devam eden karıncanın Timurlenk'e verdiği bu sır, onu yenilmez bir cihangir yapmaya giden yolun başlangıcıydı. Evet, Beckett'ten daha güzel yenilmeyi bilen karıncalar.

İnsan ile Karınca Arasında

Yeryüzünde 150 milyon yıldır, 12 bin farklı türüyle var olan karıncalar, küçücük dünyalarında dışarıdan tahmin edilemeyecek kadar karmaşık, katmanlı ve hiyerarşik bir toplumsallıkla yaşıyorlar. Kurdukları

rı düzenle aslında fena hâlde insan’a benzedikleri söylenebilir. Selamlaşır, iz sürer, kle çalıştırırlar. Savaşır, tarımla uğraşır, istihbarat toplarlar. Esir alır, evcil hayvan (afid) besler, kimyasal silah kullanırlar. Biyolog Lewis Thomas, “Karıncalar huzursuzluk yaratacak derecede insana benzerler. Televizyon izlemek dışında her şeyi yaparlar.” derken pek de haksız sayılmaz.

Darwin’e göre durum şöyle: “Pierre Huber’in gösterdiği gibi, bir işçi-karıncanın alışkanlıklarını ve zihn yetilerini anlatmak koca bir kitap yazmayı gerektirirdi; bununla birlikte karıncalar kuşkusuz aralarında bilgi alışverişinde bulunurlar ve bazı karıncalar aynı işi yapmak ya da oyunlar oynamak için bir araya gelirler. Aylarca ayrılıktan sonra trdeşlerini tanırlar ve birbirlerine karşı yakınlık duyarlar. Büyük yapılar kurarlar, onları temiz tutarlar ve akşamları kapılarını kapatıp nöbetçi koyarlar. Yollar, ırmakların altından geçen geçici köprüler yaparlar. Toplulukları için yiyecek toplarlar ve yuvaya taşınmış olan bir nesne kapıdan geçemeyecek kadar büyükse kapıyı genişletirler. Tahıl tanelerini yığarlar, onları imlenmekten korurlar, nemlenmiş olanları kurutmak üzere ste çıkarırlar. iek bitlerini ve başka böcekleri sağmal inek olarak yetiştirirler. Düzenli takımlar hâlde cenge çıkarlar ve ortak yarar iin gönüllü olarak canlarını feda ederler. Saptanmış bir plana göre g ederler. Kle yakalarlar. iek bitlerinin yumurtalarını da kendi yumurtaları ve kozaları gibi çabuk çatlamaları iin yuvanın sıcak yanlarına taşırar.”

Doğadaki topluluklar arasında *en eski* unvanını taşıyan karınca kolonileri, son derece iyi örgütlenmiş sistemli bir yapıya sahiptir. Koloniler arası rekabetin savaşlara, yuvalara baskın yapıp esir almaya ve köleleştirmeye uzanan acımasız bir hafızası vardır. Karıncalar, düşmanın kokusunu akıllarında tutarak “ortak bellek” oluşturabilirler. Böcek familyasındaki en büyük beyin karıncalara aittir. İnsanlardan 30 milyon önce, yavrularını beslemek için başladıkları tarımla (mantar yetiştiriciliği) birlikte mimari şaheserler üretecek kabiliyetleri de vardır. Mark Twain’e göre; karınca hayret verici bir mimardır. şöyle dip notlar düşüyor bu tezine yazar: “Hiçbir vahşi ırk, deha veya kültürde karıncaya yaklaşabilecek mimarlar ıkartmamıştır. Hiçbir medeni ırk, istenilen kullanım için karıncadan daha iyi bir ev planlayacak mimarlar ıkartmamıştır. Karıncanın evi bir taht odası içerir; gençleri için bakım evleri, tahıl ambarları, askerler ve işçiler için daireler vs. Bunlar ve bunları birbirine bağlayan çeşitli salonlar ve koridorlar, kullanışlılık ve uyumluluk konusunda eğitimli ve tecrübeli bir göz tarafından düzenlenmiş ve dağıtılmıştır.”

Karınca Misali

Karıncalar, yer altında kurdukları o devasa uygarlığın alışkan mukimleri. Tabiattaki ilk toplum kurucuları. İnsanogłunu şaşırtmaya devam ediyorlar hâlâ. Arılarla akraba, insanlarla kardeş, toprakla yoldaştır karıncalar. Kule plazalara bile ulaşıp yuva kurmayı başarmalarıyla, insanın yerleşik hayattaki en yakın -çoęu

zaman da en istenmeyen- komşusu olmaya hak kazandılar artık. Karınca, tarihsel bir imge olarak insanın üzerinde hatırı olan hayvanlar arasındadır. şz gelimi Türk kültüründe karınca bereketle ilişkilendirilerek cümle haşerattan ayrı tutulur ve temiz-alışkan sıfatlarıyla yüceltilip, *varlığıyla doğrudan mücadele edilmeyen hayvan* olarak görülür.

Hız. Süleyman’ın karıncasıyla başladık, Hız. İbrahim’in karıncasıyla bitirelim. Kral Nemrut’un Hız. İbrahim’i o cehennem ateşe atmaya hazırlandığı sırada, ağzındaki bir damla suyla bu ateşi söndürmeye koşan karıncanın “safım belli olsun” telaşı, muhakkak ki Nemrut’un yaktığı ateşin temsil ettiği anlamdan çok daha derin ve büyüktü. O telaş, varlık terazisidir. İnsan kendini orada tartar. Karınca misali, yürünür bazı yollar.

"KENDİNİ PERDESİZ GÖRMEK, YAŞAMAKTIR."

s ü m e y y e ö z g e n

*Seni aydınlatan kendinsindir,
Senin kandilin, kendi kalbindir.*

Muhammed İkbāl

Su ne çok şey öğretir kendisini uzun uzun seyredebilene ve ne çok şey anlatır onu duyabilenler için. Yeryüzünün en sessiz ama en eski dilidir suyun dili. Su, konuşur daima ve daima dinler. Su akar. Su kıvrılır. Su kırılır çarptığında. Yine de parça parça akmaya devam eder. Suyun elleri vardır mesela. Gümüşü elleriyle okşar, büyütür şefkatle çoğu zaman. Kimi zaman da hırpalır su, hırçınlaşır, yontar derin derin, aşındırır. Coşkuyla akar yokuş aşağı yahut sert kayaların üzerinden. Su yorulur da sakinleşir bir düzlüğe indiğinde; ovaların göğsünde sessizce kıvrılarak dinlenir. Görebilenler hissedebilir, diridir su ve yaşamaktadır. Suyun bir kalbi vardır; aktıkça, yolda oldukça, sefer ettikçe çarpar. Ve su ölebilir de. Aynı yerde durduğunda, yolculuğu bıraktığında yani, kalbi çarpmayı bıraktığında, çürüyebilir de su. Su gizli ve aşikâr bütün varoluşuyla bir bütündür. Bir damlanın da sonsuz bir okyanusun da aynıdır damarlarındaki öz. İnsan ne çok benzer suya. Çünkü insan kırılır çarptığında su misali; insan akar, hırçınlaşır, durulur insan ve yoru-

lur. Yolcudur insan, yolda oldukça diridir, dirilir, akmadığında çürür çünkü insan, durduğunda başlar kalbinde ölüm, tıpkı suyun ölümü gibi. İnsanın özü sudur çünkü, insanın toprağı suyla mayalanmıştır. Özündeki o suyun diriliğince canlıdır ve içindeki o suyun durgunluğunca çürümeye başlar insan. O suyun daima kendinden daha büyük akışa karışma azmidir, insanın içinde eriyeceği o en aşkın olana karışma arzusunu kamçılayan. Bir damla, içinde fırtınaları da taşıyan bir okyanustur ya hani; insan da sonluluğu içinde o aşkın sonsuzluktan bir parça taşıyan damladır. İnsanın en büyük seferi, içindeki damlanın karışacağı okyanusu arama yolculuğudur bu yüzden. Şimdi size, damla damla beslediği özündeki suyu yüreğinin derinlerinde çoğala çoğala akan gömülü bir ırmağa döndüren bilge bir dervişten bahsedeceğim; o Hintli rindden, Muhammed İkbāl'den.

"Ben Brahman oğlu toprağından / Felsefe benim hamurumda vardır / Yüreğimin her damarında saklıdır" diyen bir filozof; "Şairin sinesi güzel-

liğin tecelli ettiği yerdir(...) / Onun bakışıyla iyi daha iyi olur / Yaradılış onun sihriyle daha da güzelleşir"² diyen derin bir şair; "Ben talan olmuş bir gül bahçesinin bülbülüym." diyen kalender bir bilge. Muhammed İkbāl; bilge, filozof ama en çok şair. Çünkü ona göre, insan aklının soğuk gecesinde titreyen soğuk fikirler zümresidir felsefe ve o soğuk fikirleri ancak şair ısıtarak somutlaştırabilir⁴; çünkü psikologlar ruh denizinde yüzerler belki ama o denizin derinliklerine ancak şairler dalabilir⁵; çünkü insanın biricik önderi "Peygamber, faal bir şairdir."⁶ Bu yüzden, onun harlanan ateşi daima şairliğine yöneliktir ve onun felsefesi, şiirinin ateşinde eriyen kaba bir camın zarif bir kristalle dönüşümü gibidir. Felsefesini, bilgeliğini ve şairliğini aynı zeminde birleştiren şey, hayatı boyunca değişmeyen o yakıcı ve itici güç ise daima "arayış" fikridir. Toplumsal ve siyasi olayların yıkıcı buhranına, çevresinin kırıltısız donukluğuna, hayata ve geleceğe yönelik ölümcül umutsuzluğuna karşın hayat dolu bir inançla ardından gittiği ve işaret

ettiği “arayış” ve “hareket” fikri... Çünkü ona göre “Hayat, nerede olursa olsun arayıştır.”⁷

Arayış; ağaçta, çiçekte, hayvanda, taşta derin bir uykuda olan bilincin insanda uyanık oluşu. Arayış; Ay’ın ve yıldızların, kuşların ve balıkların ve her şeyin akışı, yol alışı dünyada. Arayış, eşyanın kanunundaki daimî mücadele. Arayış, bütün vücudunu bakışta eritmek ve tepeden tırnağa bakış olmak. Dünyanın sınırlarının kımıldanışını ve taşın damarlarında dolaşan kanı görebilmek. Bütün vücudunu bakışta eritenler için arayış, daha güzeldir bulmaktan. Bu yüzden kıvrıla kıvrıla uzayıp giden yol menzilden daha güzeldir ona göre, bu yüzden sefer bizim için ebedî hayattır. Çünkü bitmiş ve tamamlanmış bir bütün değildir kâinat, seferi devam etmektedir ezelden beri. Çünkü “O, her an yaratma hâlinindedir.” ve *kun fe yekûn* sedası gelmekte, yeni yaratılışlar gerçekleşmededir her an; çünkü yolcu her şey ve her şeyde bir yolculuk.

Ne bir yolda durup dinlenir ne bir menzilde yerleşir. Benim gönlüm, benim yolcumdur,⁸ der İkbâl ve ona göre insanın en büyük arayışı ve yolculuğu, kendine sefer etmektir. Kendine sefer etmek; çöllerden, şehirlerden ve dağlardan geçip de çadırını kendi varlığına kurmak. Kendi içine, gönlüne dalarak hayatın izlerini orada aramak. İçindeki o kadim eksikliği, yaratılışıyla arasında açılan o büyük yarığı kendi-

ne yapacağı seferle tamamlamaya çalışmak. Kendine sefer etmek, bir damlanın kendinden daha büyük olana karışma çabası gibi içimizdeki özün, o en aşkın olana karışmasına abalamak. Kendine sefer etmek gönül gözünün açılması, insanın aşk ile ve aşk sayesinde olgunlaşması, varoluş amacına doğru ilerleme gayreti. Bu yolculukta yol da yolcu da menzil de insanın kendisi, kendi kalbidir. Çünkü seni aydınlatan kendinsindir, çünkü senin kandilin, kendi kalbindir.

Kendine sefer etmek, hiçbir sahili olmayan dalgalı bir denizin enginliğinde kaybolarak, çırpınarak kendini bulmak, daima aramak, değişmek ve durulmaktır. Kendine sefer etmek, içteki benliğin inşasıdır en çok. İkbâl’in yaşam felsefesi, “benlik” felsefesidir bu yüzden ve ona göre benlik, “Bütün insani fikirlerin, duyguların ve temennilerin ışık aldığı vicdan birliği ya da bilincin aydınlanma noktasıdır. Bu, insan fıtratının dağınık ve sınırsız keyfiyetlerini bir araya toplayan esrarenğiz şeydir.”⁹ İnsanın benliğini bulması; kendini bilmesi, varlığını tanıması, yeryüzünün seçilmiş varlığı olduğunun ve yaratılma gayesinin bilincine varması, özünü tanıması, sürekli arayış arzusu içinde olması, kendinden kendine, kendinden Rabbine yolculuk yapması, yani miracıdır. “Benlik, toprağın ve suyun içinde boy veren, giderek sonsuzlaşan manevi bir tohumdur. Bu manevi tohum, insanın bedeninde, eti ve kanı içinde büyüyüp gelişerek bir şahsiyet, bir bilinç, bireysel ve sosyal bir varlık hâline gelir. ... Benlik, bu olgunlaşmanın, çamurun insan hâline gelmesinin adıdır.”¹⁰

Bu yolculukta yol da yolcu da menzil de insanın kendisi, kendi kalbidir.

Benliği tanımayı, eğitmeyi, kontrol altında tutmayı sağlayan en büyük güç ise ona göre insan iradesini zorluklara karşı dayanıklı kılan ilahi aşktır. Bu yüzden İkbâl için benliği tanımak, hayat savaşında çelik gibi, muhabbet bahçesinde yumuşacık ipek gibi olmak ve akılla varılan yeri aşkla tamamlamaktır. Ama bu insanı pasifleştiren bir aşk değil dünyaya aktif şekilde dâhil eden, hayata karşı daima umut ve azim veren bir aşktır. Çünkü onun benlik felsefesinin ruhunda, insanın vuslat için hayattan kopması ve dünyadan el etek çekmesi değil bilakis vuslat için hayata dönüş tasavvuru vardır. Bu hayata dönüş de ancak insanın kendine yaptığı seferlerle ve benliğini bulma çabasıyla sağlanabilir. Bu anlamda geri kalan her şey gibi sanatın değeri de hayat verme gücüne göre değerlendirilmelidir ona göre: “En üstün sanat, uykudaki azim gücümüzü uyandırarak yaşamın acılarıyla erkekçe yüz yüze gelmemiz için bizi cesaretlendirendir. Uyuşukluk veren ve etrafımızdaki gerçeklere gözlerimizi kapattıran her şey -yaşamın sadece ustalığına bağlı bulunduğu yıkım ve ölüm mesajıdır.”¹¹

Ve insan kendine sefer ettiğinde, kendine ulaştığında, benliğini bulduğunda, tepeden tırnağa bakış olduğunda yani, görecektir ki evrenin özü birdir. Şekilleri ayrı ayrı olsa da evrendeki her şey aynı asıldan gelir. Gülün damarında, taşın göğsünde ve insanın bedeninde kan olarak dolaşan şey, aynı yaşamsal sıvıdır. Ezelî sessizlik gizlenmiştir her şeyde, göz görebilirse eğer, her damlada güzellik tufanı gizlidir; dağın heybetli sessizliğinde, güneşin ışık yayışında, gecenin karanlık elbisesinde, dağın

su kaynağında, denizin özgürlüğünde güzellik; şehirde, çölde, viranede, kalabalıkta güzellik! Her şeyde izleri vardır ezelî güzelliğin; ve insan konuşmada, tomurcuk çatlamadadır.

Yaşam, ruhunu canlı tutmak, içindeki gücü uyandırmaktır daima. İkbâl’in dediği gibi: “Ey Tanrım! Beni gül rengi sabahların, alevlere bürünmüş akşamların ve yaratılışın geçmiş gecelerinin gölgelerinin kucağında, ebedî uykularını uyuyanların yer aldığı sık ormanların bulunduğu bu dünyada yarattığın için sana şükürler olsun.”¹²

- 1 Celal Soydan, *İkbâl’e Dair*, Hece Yayınları, Ankara: 2016, s. 18.
- 2 Celal Soydan, *a.g.e.*, s. 252.
- 3 Ahmet Albayrak, *Muhammed İkbâl Sözlüğü*, Lamure Kitap, İstanbul: 2005, s. 142.
- 4 Muhammed İkbâl, *Yansımalar*, Çev. Halil Toker, Kaknüs Yay., İstanbul: 2001, s. 60.
- 5 Muhammed İkbâl, *a.g.e.*, s. 62.
- 6 Muhammed İkbâl, *a.g.e.*, s. 59.
- 7 Ahmet Albayrak, *Muhammed İkbâl Sözlüğü*, Lamure Kitap, İstanbul: 2005, s. 22.
- 8 Ahmet Albayrak, *a.g.e.*, s. 159.
- 9 Celal Soydan, *İkbâl’e Dair*, Hece Yayınları, Ankara: 2016, s. 104.
- 10 Vefa Taşdelen, “Muhammed İkbâl’de Aşkın Ben”, *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, S. 193, s. 34-35.
- 11 Muhammed İkbâl, *Yansımalar*, Çev. Halil Toker, Kaknüs Yay., İstanbul: 2001, s. 76.
- 12 Muhammed İkbâl, *a.g.e.*, s. 62.

“Böyle bakılınca böyle aramadan, böyle yalın, böyle çocuksu gözlerle bakılınca güzeldi dünya. Ay ve yıldızlar güzeldi, güzeldi çay ve sahil, orman ve kaya, keçi ve uğur böceği, iek ve kelebek güzeldi. Güzel ve iç açıcıydı dünyayı böyle gezip dolaşmak, böyle çocuksu, böyle uyanmış...”

Hermann Hesse

@alinecip1

“Hiç kimse kendisinden kurutulamaz ama kendisini değiştirip dönüştürmeyi başarabilir ve bunu aniden değil yavaş yavaş yapar.”

ALİ NECİP ERDOĞAN

İnsan, iki ben taşır içinde. Biri giderken diğeri kalır, biri akar diğeri durur, biri güler diğeri ağlar, biri kalesinde diğeri dışarda, biri rüyada diğeri gerçekte. Hep bir diğeri vardır. İncecik bir çizgidir tercih. Her şey insanın elinde.

Çoğu kez bunun farkına varmadan yaşarız. “İçimde kaybolan biri var, ben onu aradıkça dışımdakiler için görünmez oluyorum.” der Ali Necip Erdoğan ve kaybolan

“ben” lerimize dokunur *Korkuluğun Düşü*’nde. Tılsımlı bir aynada yitip giden, defalarca dinlediği şarkının içine hapsolan, unutulmuş, bir anda silikleşen karakterlerle fantastik bir dünya çizer, kaybettiklerimizin peşine düşer.

Değerli yazar Ali Necip Erdoğan ile bu ay bir düşün içine giriyoruz. Kaybolmayı, korkuyu, fark edilmemeyi, tercihleri ve tabii edebiyatı konuşuyoruz.

SÖYLEŞİ
SELMA MAŞLAK

“Örgü” isimli öykünüzde şöyle bir ifadeniz var: “Hakikat resim yazısıyla iletilirdi ve hiç kimse onu yanlış anlamazdı. Her anlam kendisini temsil eden sembolle hiçbir sapmaya izin vermezdi.” Bu cümlelerden aldığınız ilhamla hakikati iletmede resim ve yazı arasındaki ayrılıkları sormak istiyorum. Öykünüzdeki gibi yazının, ifade edilemeyişi elimizden aldığını üstelik de kastetmediğimiz anlamların gelip cümlelerin arasına yerleştiğini mi düşünüyorsunuz?

Sembol, anlamı sabitlemez. Onu gördüğünüzde olabildiğince geniş bir anlam alanıyla muhatap olursunuz. Bunu anlamının en iyi yolu rüyaları incelemektir. Çünkü rüyanın dili semboliktir. Tabir edilmesi gerekir. Rüya da olay akışı ardışık değildir ve mekân bağımlılığı yoktur. Nesnelerin kullanım değeri, işlevleriyle sınırlı değildir. Birbiriyle alakası olmayan kişiler, nesneler ve ardışık olmayan olay akışı; ardışıklığa, mekâna ve neden - sonuç zincirine bağılı zihnimiz için kaos demektir. Ayrıştırılıp anladığımız dile çevrilmesi gerekir. Çevrilirken yani yorumlanırken indirgenir ve anlam alanı daraltılır. Hâlbuki rüyada hiç konuşmadığımız hâlde her şeyi anlayabiliyorduk, uyanınca anlamı büyük oranda kaybettik ve elimizde sadece birkaç duygu ve nesneler kaldı. Bir de ardışık olmayan olay akışı; ki rüyamızı anlatırken zorunlu olarak onu ardışık hâle getiririz. Ayrıca rüyalar kişiye özeldir, hiç kimsenin rüyası bir başkası tarafından teyit edilemez.

Hakikatle ilişkimiz de semboller üzerindedir. Küçük bir olay bile sembol değeri kazanabilir.

Mesela bir şeyin olmasını ısrarla istiyoruz ancak o esnada başımıza küçük bir olay geliyor. Bu küçük olayı bir ikaz kabul edip ısrarımızdan vazgeçiyoruz. Ancak “küçük olay”ın olma biçimi metaforik bir anlam kazanıyor ve hatta imgeleşebiliyor. Bu hem çok öznel hem de etkileyici bir anlam alanı doğuruyor. Ama bunu yazarak sabitleyip herkes için geçerli bir “sembol olaya” dönüştüremeyiz. Yazabiliriz, onu okuyanlar hikmetli kabul edebilir ama genelgeçer bir kurala dönüşmez. İmgeye dönüşebilir ve okuyucu için başka gerçekliklere kapı aralayabilir. Zaten güçlü imgelerin özelliği de hayal gücünü harekete geçirmeleridir. Hayal gücü, yargı gücüyle birlikte bilgi kaynağına bu şekilde dönüşebilir ama genelgeçer bir kural olarak kabul edilemez, edilmemelidir. İşte bu, “ifade edilemeyen” yani indirgenemeyenin alanıdır. Bunu yazıya geçirdiğimizde zorunlu olarak kastetmediğimiz anlamlar da doğar. Çünkü birçok sembolden oluşan yazı bütünlüğü çok çeşitli anlam varyasyonları üretir.

Yazı, öznel hakikati ardışıklığa mahkûm eder, mekâna (kâğıda) mahkûm eder. Bunu, öznel hakikati genelgeçer bir etkileyene dönüştürmek için yaparız fakat hakikatin doğasındaki ele geçirilemezlik nedeniyle başarılı olmayız. Bu, tıpkı bir sanat eserinin izleyicide uyandırdığı haz gibidir. Hazzı uyandıran sanat eseridir ve uyanan haz kişidedir. Fakat kişi bu hazzı ele geçiremez, eserden uzaklaştığında haz da büyük oranda etkisini yitirir hatta giderek kaybolur, anıya dönüşür. Hakikatle olan ilişkimiz de böyledir. O da kişide duygu ve düşünceleri uyandırır, kendine alan açar fakat

ele geçirilemez. Bu öznel hakikat her daim zamanın ve mekânın üzerindedir. Kişiyi yönlendiren doğal bir pusula gibi işler. Hakikat ve onunla kurduğumuz ilişki ve bu ilişkinin iletilmesi, sembolün zamanı ve mekânı aşan etkisiyle ancak mümkün olabiliyor.

Korkuluğun Düşü’ndeki bazı öyküler, Balzac’ın Tılsımlı Deri’sine götürdü beni. Tılsımlı Deri’de Raphael, ne yaparsa yapsın dışına çıkamadığı bir hapsolmuşluk hissiyle yaşar. Ve en önemlisi bunu kendisi tercih etmiştir. Ayla, Rıza ya da Semih gibi. Hapsolan, kaybolan, unutulmuş insanları yazmanızın özel bir nedeni var mı?

Özel bir nedenden ziyade genel bir nedeni var. Çünkü hepimiz kaybolmuş olabiliriz, çünkü hepimiz kaybolmuş, hapsolmuş ve unutulmuş olabiliriz. Bir öyküde şöyle söylemiştim; herkesin kayb olduğu bir yerde hiç kimse kaybolmamış gibidir. Mesela öykü-

deki Ayla, kendi zihninde kaybolduğu için vehimleri, kuruntuları onun gerçekliğini ele geçiriyor. Ayla, o eski aynaya hapsoluyor ve yansıması yani zihninde yarattığı hayal serbest kalıyor ve hayatını kâbusa çeviriyor. Böylelikle diğerlerini de kendileriyle yüzleştiriyor ve onların kaybolmuşluklarını da açığa çıkarıyor. Ayna, yansımalarımızın gerçekliğimizi ele geçirmesini sembolize ediyor, bu yüzden aynanın üzerinde “kendini değil, aynayı gör” yazıyor. Benzer bir durum Rıza için de geçerli, çünkü Rıza kendi kapasitesini aşan bir gerçekliği ısrarla istiyor. Böylelikle onu var eden bütün koşullar, onun dışında kalan, ona ait olmayan gerçeklikle yer değiştiriyor. Semih’in durumu kendi gerçekliğini kabullenememekle ilgili. Bir şarkıyı sürekli dinleyerek o şarkının içinde hapsoluyor. Bu, aynı zamanda birçok duyguya ve düşünceye hapsediğimize dair metaforik bir göndermedir. Çünkü hapsediğimiz farkına varmıyoruz. Hatta hapsediğimiz

duygu ve düşünceyi ölümüne sahipleniyoruz. Semih de içine düştüğü duygunun esiri, oradan çıkmak istemiyor belki de. Ona yardım edilmesi gerekli. Arkadaşları onu kurtarmak için harekete geçiyor. Çevremizde bu şekilde yardıma ihtiyacı olan çok sayıda insan olabilir. Toplumsal yapıyı ayakta tutan aile, eş dost, akraba ilişkileri bireysel olarak bizi de ayakta tutuyor. Güven ve istikrar alanı oluşturuyor. Onların varlığı bizim varlığımız için son derece önemli. Kaybolduğumuzda bizi arayıp buluyorlar, yardım ediyorlar. Öykü biraz da bu çevresel varoluşa gönderme yapıyor, dikkat çekiyor. Semih’in kaybolduğunu en yakın arkadaşı, Semih’in annesinden öğreniyor. İşte bu durum ilişkilerimizin seyreldiğini, konfor alanımızın bozulmaması için daha kendimize dönük bir yaşam sürdürdüğümüzü gösteriyor. Hâlbuki akrabalarımızdan, komşularımızdan, eş dost ve arkadaşlarımızdan sorumluyuz, ihtiyaç sahiplerinin durumundan sorumluyuz. Ülkemiz

bile diğer ülkelerin durumundan sorumludur. Bir ülkede yaşanan sıkıntıyı ülkemiz bana ne diyerek görmezden gelemez. Doğal afetlerde bunu görüyoruz, deprem olunca tüm ülkeler yardıma hazır olduklarını bildiriyorlar. Altı Şubat’taki Maraş merkezli depremde dünyanın neredeyse her yerinden kurtarma ve yardım ekipleri geldi.

Tatar Çölü’nün sizi etkileyen önemli kitaplardan biri olduğunu hatırlıyorum. İnsanın tercihleri miydi burada sizi etkileyen? Dışarıyı yerine kaleyi tercih etmek, özgürlük yerine bir labirenti seçmek?

En sevdiğim, etkilendiğim iki romandan biridir *Tatar Çölü*. Diğeri de *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*’dür. İnsanlar sürekli tercih yapmak zorundadırlar. Tercih yaparak ilerleriz. Bu aynı zamanda tercih etmediklerimizi de kapsar. İnsanın başından geçenler yani kişisel hikâyesi bir tercihler toplamıdır; bu yüzden insanların hikâyelerini dinlemeyi, okumayı seviyorum. Drogo’nun başlangıçta kaleden bir an önce kurtulmak için plan yapması ancak orada kaldıkça oradan ayrılamayacak duruma gelmesi hiç de şaşırtıcı değil. Çünkü hepimizin hayat serüveni tam da böyle. Drogo’nun hikâyesini tekrar tekrar okuyup onun kalede kalışına ürettiği bahaneleri anlamak, kendisine söylediği yalanlara kendisini inandırma biçimini analiz etmek çok öğretici. Dışarıyı yerine kaleyi tercih etmek ve özgürlük yerine labirenti seçmek, diye ifade ettiniz ama şaşırtıcı olan şu; dışarıyı tercih etmekle kaleyi tercih etmek arasında aslında bir fark yok. Drogo, dışarıyı tercih etseydi bu sefer dışarıda bir kale inşa edecek ve kendini oraya hapsedecekti.

“

Herkesin kaybolduğu bir yerde hiç kimse kaybolmamış gibidir.

       hepimiz böyle yapıyoruz, her insan bir kale inşa etmek ve orada Tatarları beklemek zorunda.   zg rl  k ile labirent arasındaki ilişki de böyle. Bir Fransız yazar     le demişti: Labirentten ka  an farenin kaçarken inşa ettiği labirent.   zg rl  k diye diye bir labirent inşa ediyor olabiliriz.

Bir kitapta denk gelmiştim,     le diyordu: “Her yıl aynı şeyi yazacağım, okuduğum her şeyden aynı şeyi anlıyorum.” Okumalarınızda sizin de böyle odaklandığınız bir anlam var mı?

Bu güzel bir soru. “Okuduğum her şeyden aynı şeyi anlıyorum.” diyen biri belki de hayatındaki en doğru sözü söylemiş olabilir.        bu zorunlu olarak doğrudur; okuduğumuz her şey bizi tefsir eder, açar ve açıklar. Hiç kimse kendisinden kurutulamaz ama kendisini değiştirip dönüştürmeyi başarabilir ve bunu aniden değil yavaş yavaş yapar. Değişim gerçekleştikçe anlam arayışı daha da önemli hâle gelir ve zamanla çeşitlenir. Hep aynı şeyi anladığını düşünen kişi bilgi ve görgüsü, deneyimi arttıkça hiçbir şey bilmediğini ama hâlâ aynı şeyi anladığını görür. Sadelik ve basitliğe ulaşabilmek için yaşanmışlık gerekir. Başlangıca döner ama bu sefer hem deneyim sahibidir hem de her şeyin geçici olduğunu görmüştür. Herkes ne okursa okusun ne dinlerse dinlesin ne yazarsa yazsın hep aynı anlamı arıyordur: Orada olup bitenler ile burada (benim hayatımda) olup bitenler aynı mı?

Ali Necip Bey hem *Diğer şeyler*’de hem de *Korkuluğun D     *’nde tarihî bilgiler veri-

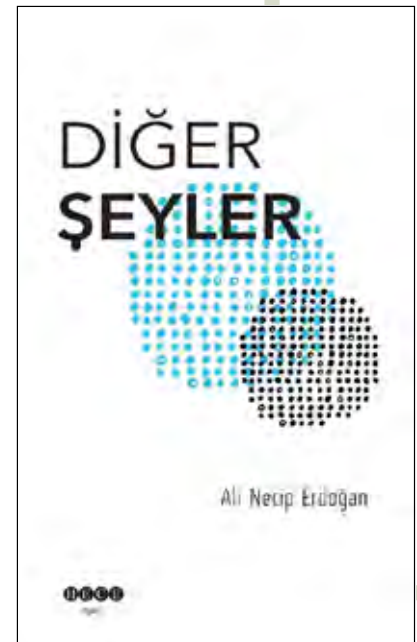
yorsunuz. Cenubi ve Maverdi hakkında anekdotlar, Hunat Camii’nin hikâyesi... Buradan yola çıkarak edebiyatı besleyen kaynakları sorsam neler söylemek istersiniz?

Kültür ve din edebiyatın en önemli iki kaynağıdır.        çatışmaların, kırılmaların, karşı çıkmaların ya da sahiplenmelerin eksenini kültürel ve dinî aidiyetler oluşturur. Her insan aidiyetini ötekiyle karşılaşınca anlar ve sorgular. Eğer böyle bir karşılaşma gerçekleşmezse o toplumun içinden birisi çıkar ve toplumun değer yargılarına itiraz ederek o toplumu dönüştürmeye başlar. D  n    memekte direten toplum yok olabilir. Hem kültürel hem de dinî olması bakımından birçok örnek gösterilebilir. 950’lerde *  bn Fadlan Seyahatnamesi*’nde Müslüman bir seyyahın gözünden Türk kültürünü okuyabiliyoruz. Yine aynı tarihlerde en güzel *Dede Korkut* hikâyesi olan “Deli Dumrul” da kültürel ve dinî dönüşümün çatışmasını görebiliyoruz. Yusuf Has Hacıp’in *Kutadgu Bilig*’inde, Kaşgarlı Mahmut’un *Divanu Luga  i’t-Türk*’  nde, Ali   ir Nevai’nin *Muhakemetü’l-Lugateyn*’inde din, dil ve kültür kodlarını görebiliyoruz. *Binbir Gece Masalları*’nda hem insanın hem toplumun hem de kültürün geçirdiği serüveni takip edebiliyoruz. Halk edebiyatının, sonrasında da divan edebiyatının ulaştığı zirve, edebiyat esteti  imizde zirvesini oluşturuyor. Cumhuriyet Dönemi’nde de sürecin devam ettiği aşikâr. Bir de Osmanlı Dönemi’nde özellikle 16., 17. ve 18. yüzyıllar tükenmez bir kaynak gibi gözükür bana hep. Ayrıca edebiyatı besleyen en önemli iki kaynağın hukuk ve felsefe olduğu tüm otoritelerce kabul edilmiştir.

Mesela Osmanlıdaki   er’iyye sicilleri (kadı sicilleri)   ok önemli bir kaynaktır.

“Ne bir amaç için ne de kitleler için; kendim ve dostlarım i  in yazdım.” cümlesi geçiyor “Sinema” adlı     n  zde. Sizin için de   yle mi, siz ne i  in yazıyorsunuz?

Söz konusu cümle Borges’e aittir. Borges,     k  lerini ve kendini “geri çekilerek” inşa etmiş biridir. Yani kendini görünmez kılarak metinlerinin, çöküşlerinin anonimle  mesini önemsemiş ve istemiştir. Bu isteğinde samimi olduğunu düşünüyorum.        insan “kendisi ve dostları i  in” yazarsa kendi etkileşim alanını, kendisi ve dostlarıyla birlikte inşa eder. Etkileşimin ana eksenini kendisi değil de dostları oluşturur. Böylelikle bireysel bir alan oluşturmak yerine, etkileşimde olduklarıyla birlikte bir alan oluşturur. Bu alanda bulunanlardan birinin başarısı alandaki herkesin başarısı olur.

Borges, başarısını dostlarıyla birlikte var etmiştir. O yüzden benim için de öyle. Bir amaç için değil kendim ve dostlarım için yazmaya gayret ediyorum. Çünkü ben de bir anlatı evreninin içindeyim ve tek değilim. Sevdiğim dostlarımla birlikte ve etkileşim içerisinde yazıyorum. Birbirimizi besliyor, eleştiriyor ve var ediyoruz. Böyle devam ettikçe okuyucu da bu anlatı evrenine dâhil oluyor, dost vasfı kazanıyor.

Ali Necip Bey, sizce yazarlık öğrenilebilen bir şey midir? Eğer öyleyse yazmayı öğrenmenin en etkili yolu nedir?

Buna aniden evet diye cevap vereceğim. Yazarlık kesinlikle öğrenilen bir şeydir ve çok çalışma gerektirir. Elbette yetenek de önemlidir ancak yeteneğiniz ırmağın üzerindeki köprü gibidir, sizi karşıya geçirir. Sonrası, okumak ve yazmak ekseninde sürekli çalışmaktır. Okuma ve yazmaya bir gün ara verirsiniz üç

gün geriye düşebilirsiniz. Eğer bir hafta ara verirsiniz üç ay geriye düşebilirsiniz. Bu, tıpkı kafe işletmeciliği gibi. Yedi gün açık olmak zorundasınız, temiz ve düzenli olmak zorundasınız. Menüünüzde bulunan yiyecek ve içecekleri her daim bulundurmak zorundasınız. Müşteri sizi bir kez kapalı bulsa, bir kez istediği yiyecek ya da içeceğin olmadığını görse, hizmetin aksadığını bilse onu kaybedebilirsiniz.

Yazmayı öğrenmenin en iyi yolu yazmaktır. Sürekli yazmak. Yazdıklarınız belirli bir hacme ulaştıkça kendinizi görebilir, analiz edebilir ve deşifre edebilirsiniz. İyi metinleri sürekli okumak ve onları taklit etmek gerekir. Taklit öğrenmenin en iyi yoludur. Sık tekrar mükemmelleştirir. Bir de hangi dilde yazıyorsanız o dili çok iyi bilmeniz gerekir. Kendi dilinizi çok iyi bilmek için de ikinci bir dil öğrenmeniz gerekir. Türkçeyi çok iyi bilmek grameri çok iyi öğrenmeyi, mantığını kavramayı gerek-

tirir. Kelimelerin yapısını, ekleri, söz sanatlarını bilmeyi gerektirir. İmgeyi, metaforu, alegoriyi kullanım değerlerini ve alanlarını, kullanma biçimlerini analiz etmeyi gerektirir. Ancak bu şekilde anlam nüanslarına vâkıf olabilir kişi. Bir de edebiyat tarihini, sözlü ve yazılı edebiyatı, öyküyü, şiiri, romanı, denemeyi; bu türlerin en iyi yazarlarını okuyup analiz etmek gerekir.

Son olarak size bazı kelimeler versem ve onlarla ilgili aklınıza gelen ilk çağrışımları sorsam ne dersiniz?

Korku: Zihnimizin ürettiği savunma mekanizması.

Ayna: Kendimize bakmayı bırakmalıyız artık. Kendimiz dışında neleri gösterdiğine odaklanmalıyız.

Sıfır: Kendinizi akışına bıraktığınızda farkına bile varmadığınız ancak akışına direnç gösterdiğinizde sizi yutan nehir.

Rüya: Gördüğünüzde bilemediğiniz, bildiğinizde göremediğiniz...

Kelime: Mananın hayatta kalmak için tutunduğu...

Labirent: İnşa etmediğimizde bile inşa ettiğimiz hapishane.

Kuşburnu: Korkuluğun şapkası.

Sır: Sessizlikte sizi büyüten, sözlendiğinde kaçıp giden...

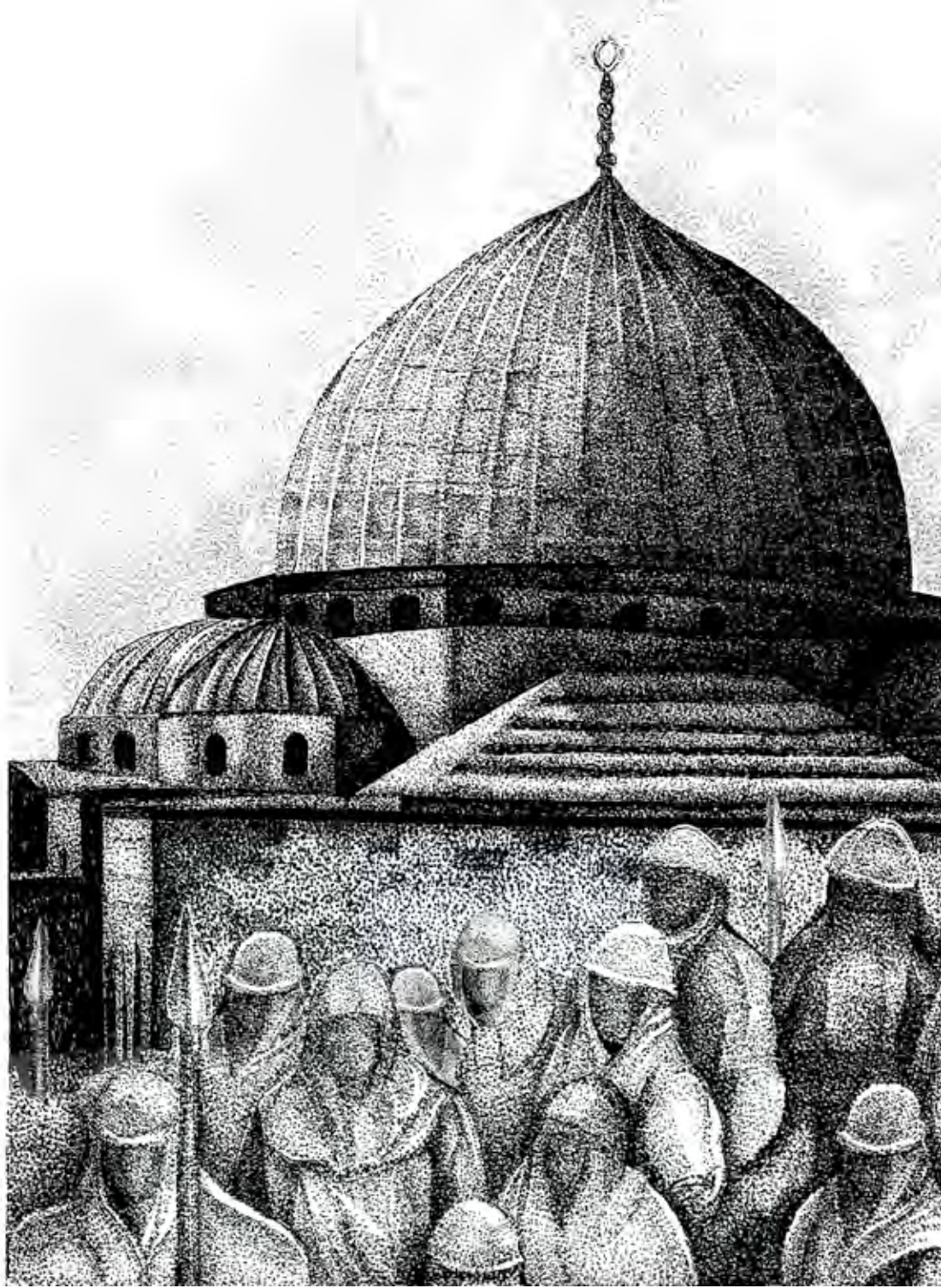
Günlerden bir gün hakikatin gölgesi kâğıda düştü.

İŖTE O SAHNE!

Derleyen: **Sema Yani**

“Kudüs iŖgal altındayken ben nasıl glebilirim ki... Madem ölümden korkuyoruz, niçin evlerimizde oturup da çocuklarımızla keyfimize bakmadık, askerliğe girdik? Bizim borcumuz, dŖmanın azlığını çokluğunu kıyaslamak değil ona karŖı durmaktır. Silahınız paslanıyorsa bilin ki imanımız da paslanıyor demektir. İman sahibi kiŖi asla haksızlığa sabredemez.”

Selahaddin Eyyubi*

*Selahaddin Eyyubi, Eyyubi hanedanının kurucusu; Mısır, Suriye, Yemen ve Filistin hâkimi, Türk-İslam tarihinin en tanınmış simalarından biridir. Mehmet Akif Ersoy onu “Şark’ın en sevgili sultanı”, Fransız tarihçisi Champdor “İslam’ın en saf kahramanı” diye nitelemiştir. Müslümanlar onun şahsında ideal bir sultan, Haçlılar gerçek bir İslam kahramanı görmüştür. Doğulu ve Batılı tarihçilerin, yazarların eserlerinde kendisinden övgüyle söz edilmiştir. Hittin mevkiinde Haçlılarla yaptığı meydan savaşında büyük bir zafer kazanan Selahaddin Eyyubi, zaferden sonra hızlı bir fetih hareketine girişerek 20 Eylül 1187’de Kudüs’ü kuşattı. Miraç mucizesinin yıl dönümü olan 27 Recep 583 (2 Ekim 1187) Cuma günü Kudüs’ü fethetti. Sur şehri hariç Filistin’deki bütün kaleler bir yıl sonra tamamen Selahaddin’in eline geçti. Haçlıların Kudüs’ü almak için yaptıkları tüm teşebbüsler büyük kumandan Selahaddin Eyyubi tarafından başarısızlığa uğratıldı.

OLUR MU OLUR

FATMA NUR UYSAL PINAR

Zaman, döngü değil miydi?

Değildi. Zaman, canı yanan iin dönmüyor, saat ilerlemiyor.”

Müfide, geçenlerde adliyenin yolunu gösterdi. Sesi bile titremedi. Saatler geçti, siniri geçmedi. Nasıl olduysa mor menekşeli yorganıma da laf etmedi. Aramızda yle bir soğukluk oldu ki... Yorganı tepeme çektikçe şdm. Buz tutmuş gnl, belli. Müfide bana el oldu, ben ona. Olacağı bu muydu Müfide? Benimki bana kötü kötü bakmaz, kaşlarını atmazdı. Nerede benim Müfide'm, nerede derdime derman, nerede düşene vurmayan?..

Bildiğim en iyi işi yapıyorum. Ölüyorum. Her gün hem de... Biraz biraz... En şiddetli işkenceler deneniyor üzerimde. Hiç aktırmıyorum değil mi? Her şey güllük glistanlıkmiş gibi sözüm ona keyfime bakıyorum. Kestirme bir yol biliyorum. Evet, tek seferde onca işkenceyi sonlandıracak bir yol. Ama ben ortalığı kesin toza dumana boğarım. Ben ne işe yararım Allah'ım, ne işe yararım? Bu saatten sonra, peyderpey lyorken... Tıkırtılar geliyor, incecik ses, olabildiğince tiz. Tahtakuruları. Neyi kemiriyorlarsa yine? Kessen kanım akmaz bak vallahi, öyle çürümüş bedenim. Sonra diyorlar ki bırakma kendini az silkelen, gel kendine.

Ömür boyu, geçineceğimi yoruluncaya kadar aramadım. Birisi bana aramadan bul, diye dua etmiş olmalı ki Müfide çıktı karşıma. Önce istemedi ama sonra benden çok sevdi beni. Kanaviçelere sevgisini işledi, çorbaya muhabbetini ekledi, çayı gönülden demledi. İlmek ilmek dört duvarı yuva belledi. Halısına, boyasına, aynasına eli değdi. Onun eli değdikçe yollar açıldı önümüzde. İyi bir iş denk geldi. Birkaç yıl sonra da kucağımız doldu, evimiz şenlendi. Müfide'nin bilezikleriyle benim arabayı sattık, üzerini de taksit yaptık, oturduğumuz evi aldık. Daha ne ister ki insan? Beş dakikayı geçmeyen tartışmalara bile tahammülü olmazdı Müfide'nin. Sarılıverirdi boynuma. Sinirlenmesini ikimiz de beceremezdik. Oysa şimdi...

Yorganımın işlemedeki mor menekşe desenini fark edemeyecek kadar kaptırmıştım kendimi hayat meşgalesine. Müfide'nin renkli ve beyaz çamaşırları aynı anda makineye attığını bilmiyordum mesela. Oğlumun bilgisayar oyunlarından az da olsa para kazandığını ve bu yüzden sınıf tekrarı yaptığını. Banyonun tavanından su sızıyormuş arada, alt komşu sürekli gürültü yapıyormuş. Tahtakurularıyla aynı mekânı paylaşıyormuşuz meğer. Kendi sesimden duyamamışım seslerini. Onlarla aramız bozulsun diye, bir daha bizim eve dadanmasınlar diye, mor menekşeli yorganımdan uzak dursunlar diye Müfide nane serpmiş her yere.

İşten dönerken ekmek almayı, gece uyumadan saati kurmayı, pazar

planları yapmayı ihmal etmiyordum ben de. O planın içinde hava güzelse piknik olurdu illa. Mangalda çay, etin üstüne iyi giderdi. Müfide, etine güzel marine ederdi. Geceden zeytinyağı, süt ve kekikten yaptığı sosa mangallıkları ekler, streç filmi kabın üzerine sıkı sıkı geçirirdi. Sağ eli bulaşık olduğunda benden yardım isterdi. Salata yapsa bile güzel yapardı, sahanda yumurtası o biçim olurdu. Şimdi... Ona kızmıyorum. Kendime kızıyorum kendime. Her şey başka olabilirdi. Olmadı. İsyan edip karalar bağladığım yok fakat tam tersini yapmak da gelmiyor içimden. Yüzümün sağ tarafına sıkı bir tokat yemişken hiçbir şey olmamış gibi sol tarafı da çeviremem hayata. O güzide, mesut günlerde parmakla gösterilen iyi aile reisi şimdinin kepazesi. Duysalar inkâr eder alınganlık gösteriyorsun derler. Başımızın üstündesin, ne saygısızlığımızı gördün der, Müfide. Oğlan da ona katılıp ağız birliği eder.

Yaşam denilen uçurtmanın ipini o güne kadar elimde tuttum. Ne sıkı ne gevşek. Her şey yerli yerindeydi, her şey fevkalade iyi. Demek ki iynin de fazlası kötüymüş. Fazla normalin anormal olduğunu o günden sonra anladım. Her zaman gülmüyordu hayat, bazen terliğin tersini gösteriyor, dövmekle tehdit ediyordu. Kaç kaçabilirsen. İnsan kederinden kaçardı kaderinden değil. Kaçamadım. Patronun banka şifreleri sadece bende varmış kendinden başka. Kendi parasını başka hesaba aktaramayacağı için kabak bana patladı. Aklayamadım kendimi. Yer yarılmadı ama ben alımdan

akan terle, gözümdeki yaşla başımı kaldıramadım, yeri utancımın bin defa yardım. Yanlışlık olmuştur, şifreler kırılmıştır, hesaplar çalınmıştır, diye sıraladığım boynu bükük cümleleri ya duymadı ya duymak istemedi. Severdi beni. İnsan anlar gerçekten sevdiğini. Yapabileceği son iyiliği yaptı. Olayın üstünü kapattı. Gözüm görmesin bir daha, dedi. Güvendiği dağlardan, sırtını bana nasıl yasladığından, oğlu ve erkek kardeşi olmadığı için beni onların yerine koyduğundan, ailesinden biri bildiğinden... O sıraladıkça eridim, bittim karşısında. Tek tek dizdiğim bütün kiremit parçaları patronun yuvarladığı topla yıkılmıştı. O an sadece gözlerim kararmadı hayatım da karardı. Biri o gün beni kör kurşunla vurdu; biri, o güne kadar mutlu olduğun yeter biraz da huzursuzluk suyundan tat, dedi. Biri, yaşantımın ortasına bombayı attı kaçtı, biri... Masaya tutunmasam düşecektim. Patronun yüzüne bakamadım, sinirlenince alındaki damarlar belirginleşirdi, kesin öyle olmuştur, diye geçirdim içimden. Odamda bana ait olan eşyaları dahi bırakıp çıktım.

Mor menekşeli yorganı tepeme çekince bütün acılarım erteleniyor. Bitiyor demiyorum, bitmez. Belki bir gün... Zaten ertelemek, benim gibi yapacak işi olmayanlara mahsus. İçimde yaşamak sevinci yok. Cümleleri yere sağlam basan biri yok. Fayda vermiyor duyduğum kelimeler artık. Onay cümleleri kullanıyor, acıyı kısa kesiyorum. Uzattıkça devrilmedik çam kalmıyor içimde, uzattıkça duygularımdaki kökleri

eşeliyorum, anlamsız şarkılardan katman katman mana devşiriyorum, sudan çıkmış balık gibi şaşkın şaşkın bakakalıyorum uzattıkça. Eskisi gibi anlatmıyorum kendimi. Miadı olmalı artık bu sillenin, sittinsene çekemem. Biliyorum bıçağın kemiğe dayandığı yeri. Bilmenin ötesinde garip bir sezi bu. Seziyorum, bundan az fazlası ölüm çünkü. Süresiz dinlenmelerin müdavimiyim bugünlerde. Çalıştım da ne oldu? Çaresizim evet. Beklentilerim her geçen gün tükeniyor. Ben tükeniyorum. Yaşamak kavgasına atılacak enerjimi çoktan yedi bitirdi tahtakuruları. Tıkırtıları duymuyor musunuz? Tık, tık, tık... Mor menekşeli yorganıma dokunmasalar bari. Beni ondan başka kucaklayan yok. Bunalım, diyorsunuz değil mi bu eşiğe? Yorganı açmasınlar, bana seslenmesinler, adı mı duymayayım kimsenin ağzından, beni bende unutsunlar bir süre. Yahut süresiz. Aynaya bakmıyorum, sakalımı kesmiyorum, sefilleri oynuyorum, berduşları, sevdiğini almayan ergen tripleri takınıyorum, karısı erken yaşta ölmüş dul gibi somurtuyorum. Hepsinden biraz ama hiçbirini değil. Küs tavşanla dağ arasında mekik dokuyorum. Bende hiçbir duygu, hiçbir his yok. Sıfırın altını biliyorum. Beterin beterini yaşıyorum daha ne olsun? Tövbe, tövbe... Uzuvarım işlevini kaybedecek; öyle geçmişim kendimden, öyle körüm kendime.

Yine söyleniyor. Evdeymişim, işin ucundan tutmazmışım. Doğru. İçimden gelmiyor Müfide, dediğimde umursamıyor. Çalışacak olsam işim olurdu, bak işsizim işsiz, diyemiyorum yüzüne. Çünkü konuştuklarım boşa gidiyor, anladığını sanmıyorum. O kendi derdinde. Gün arkadaşlarına, komşulara ne diyecekmiş, yeni tanıştığı birileri eşiniz ne iş yapıyor, diye sorunca yalan mı

söyleyecekmiş. Akraba işi kolaymış, ağlaya ağlaya anlatırmış başımıza gelen talihsizliği. Ama yabancıya derdini açamazmış. Dert benim olmaktan çıktı Müfide'nin omzuna kondu. Müşterek hayatı acayip içsel-leştirdi bizimki. İyi ama benim gibi mengine de nasıl hissedecek kendini, benim gibi esrik bir savruluşu nasıl bilecek? Susuyorum Müfide, yine sen haklısın. Dertime gömüldüm ve sizleri unuttum. Öyle unutmak değil bu. Nasılını anlatacak değilim en baştan. Empati yeteneğine laf yokmuş güya, psikoloji dersi hep beşmiş. Sakın kendini benim yerime koyma. Takvimden kopardığım yaprak çoğalıyor, ömrüm azalıyor. Sonra tekrar başa dönüyoruz. Zaman, döngü değil miydi? Değildi. Zaman, canı yanan için dönmüyor, saat ilerlemiyor. Zaman, mor menekşeli yorganı üzerime örtüp açmam kadar kısa değil bazen. O yorganın altında anlık unutmalarından, süresiz ertelemelerden ötesi yok. Zayıflamışım, yemez içmezmişim. Boğazından geçiyor mu diye soran yok. Tabii onlara böyle söylemek düşer. Hayatımın merkezi kaymış, nerede durmam gerektiğini bilmiyorum. Bir adım atsam yakınlaşacak mıyım uzaklaşacak mıyım kestiremiyorum. Evim var ama yuvam yok. Karım ve oğlum var, ailem yok. Berbat bir hâl işte. Halı saha maçına git, diyor Müfide. Evde olunca oluyormuş bunlar, benim adıma psikologlarla görüşmüş, yetinmemiş kitaplar okumuş. Bilime inan, diyor. İnsana inanmak bilime inanmaktan sonra mı geliyor? İyi günde, kötü günde... Ömür boyu... Son gittiğim maça yakın arkadaşlarım iş yerlerindeki gündelik muhabbetlerden bahse-derken içim nasıl ezildi, kendimi nasıl eksik ve beceriksiz hissettim anlatamam. Farkında bile değillerdi. Üzüleceğim akıllarımdan geçmemiş olacak ki sessizliğimi mutsuzluğuma

yormadılar. Bir erkek evliyse hele de çocuğu varsa işi gücü olur demediler. Yirmi kiloya yakın gitmiş, güç Hak getire. Ama eskisi gibi oynayamadığımı fark ettiler, güçten düştüğüm kaçmadı gözlerinden. Acıtacak laflar etmediler sadece, dermanımın kalmadığını anlayamadılar. Hayata karşı direnişim tükendi. Ben tüken-dim, göremediler. Haftaya baklavalar senden, dediler hırpaladıkları yetmezmiş gibi. Cebimde tek kuruş yok. Öyle lafın gelişi falan değil vallahi yok. Müfide'den istemek zoruma gidiyor. Başlarda cüzdanıma koyardı, sonra sonra... Mecbur değil elbette. Tam tersi olsaydı, Allah korusun ama olsaydı, kimselere muhtaç etmezdim onu. İnsan en kötüsünü düşününce, limon satar geçinirim, diyor. Kazın ayağı öyle değilmiş, yaşamadığı acıyı kolay teselli edermiş insan, başına gelmeyenle ahkâm kesermiş. Mutsuzum mutsuz, günlerce yataktan kalkmak istemiyorum. Ben bile kendime fazlalığım, Müfide ve oğlan benim neyime? Haksızlık ediyorum onlara, doğru. Haksızlığa uğrayan için hak gözetmek ne zor bilene.

Öyle çok uykum geldi ki adliye-ye gidecek dermanım yok. Mor menekşeli yorganı tepeme kadar çekip dinleneceğim. Çalışmadan da yorulur insan, yorgunluk gidereceğim. Uyanırsam, bu kez Müfide'nin istediği eski hâlime dönmek için başta mor menekşeli yorganı tahtakurularına yem edeceğim. Olur mu olur. Sonra da...

BİR ŞAHSİYET

Böyle daraltarak tavsiyede bulunmak iyi bir üslup değil aslında, bir şey tavsiye ettiğimizde diğerleri dışarıda kalmış olacaktır. Mesela bir insan değil çok insan var tanınması, bilinmesi gereken ama ben, hakkında çalışmalarım da olduğu için hem ruhen hem fikren çok beslendiğim Muhyiddin İbnü'l-Arabi'yi tanımlarını gençlere tavsiye ederim. İbnü'l-Arabi, büyük âlimlere de ilham kaynağı olmuş biridir. Ancak bahsettiği konular yüksek irfan düzeyinde olduğu için onu anlamaya yönelik giriş mahiyetinde kitaplar okuduktan sonra İbnü'l-Arabi'yi anlamaya çalışmak daha doğru olur. Çünkü İbnü'l-Arabi'yi anlama sanatı diye bir şey vardır. Doğru bir anlayışla bakılmazsa yanlış anlaşılmalara kapı aralanır. Osmanlı âlimlerinin söylediği bir şey vardır, Şeyh Galip bunu şöyle ifade eder: "Biz iki anneden süt emdik; biri Mevlana diğeri İbnü'l-Arabi." Bir İbnü'l-Arabi'den, bir Mevlana'dan dini öğrenmek kişinin ruhunu doyurur.

BİR ŞEHİR

Bütün tahribatına rağmen İstanbul hâlâ İstanbul'dur. Bence İstanbul dünya başkentidir, İstanbul bir kültür başkentidir. Eski havası kalmadıysa da İstanbul edebi-erkânı, İstanbul beyefendisi gibi tabirler boşuna çıkmamıştır. İstanbullu olmak, Asitaneli olmak geçmişte insan için rüçhaniyet ifade ederdi. İstanbullu ile diğerleri arasında bir mertebe farkı olurdu. Mesela İstanbullu bir din adamının yorumları, anlayışı çok farklıydı, İstanbullular zevk-i selim sahibi olurlardı. İstanbul'da insan kültür solur, tabii biz şimdi bu şehre çok yüklendik, artık bu yükü taşımakta zorlanıyor.

ÜÇ TAVSİYE MAHMUD EROL KILIÇ

BİR ESER

Eser olarak da *Fusûsu'l-Hikem* ve *Mesnevi*'nin okunup anlaşılmasını tavsiye ederim ama şerhleriyle. İster genç olsun ister yaşlı ki yaşlılık ve gençlik izafidir, insan "Nereden geldik, niçin geldik, burada ne yapıyoruz ve nereye gidiyoruz?" sorularının cevaplarını arıyorsa ki bunlara en temel hayat soruları denir, bu sorulara cevap bulmak için *Fusûsu'l-Hikem* ve *Mesnevi* kişiye rehberlik edebilir.

ĐAR HANE

m ze yen akkuş

RESİM SELVİHAN ÇAYLAR

Öldüm. Beklediğimden erken. Güneşim birden battı ve daha olgunlaşmadan sarardım. Öğle vaktiydi. Masmavi, parlak gökyüzünün görkemi her yanı sarmıştı. Kadınlar saçığın gölgesinde çamaşır yıkıyorlardı. Ruhumun bir kısmı bedenimden ayrılırken boz bir keçe benziyordum. Odaya giren annem, yere yıkılmış hâlde gördü beni. Elindeki kap kacağı bırakarak korkuyla bana baktı: “Vay başıma gelenler!”

Alnımdan damla damla terler yere akıyordu. Ölmek şaşılacak şey. Biraz sonra elim ayağım tutmaz olacak. Yüreğim sızlıyor. Doktorun haberi verdiği o gün, o kara günü ötekilerden ayırt eden haberi aldıktan sonra, yaşama isteğime karşın, beni yaşamdan alıkoyacak illetin bedenime yayıldığını hissetmiş; perişan ve soğuk yüzlü bu odalardan birinde can vermemek için Rabbime yalvarmıştım. “Akciğer.” demişti doktor. “İlerlemiş. Tüm bedene yayılmış. Yakın zamanda takatten düşer. Müdahale edecek pek bir şey yok. Allah yardımcınız olsun.” O günden sonra bunu hiç düşünmeden, kendimi yalnızca kalan günlerime vererek bir akıntıya koyuvermiştim.

Hastaneden geldikten birkaç gün sonra, köyün tüm kadınları Çamaltı’nda toplanıp, harıl harıl senelik tarhana hazırlama işine girmişti. Muhtar Şevket, kadınlar rahatça tarhanalarını hazır etsinler, toza bulaşmadan kurutsunlar diye hem değirmenin inşaatını durdurmuş hem de Çamaltı’nın tepesine çadır gerdirmişti. Ameleler bir sevinmişti ki bu mecburi araya. Malzemeleri toplayıp giderken, “Vay gözünü sevdiğimin tarhanası hem mideye

şenlik hem de haftalar sonra, sayesinde döşek yüzü göreceğiz.” diyorlardı. Bizim köyün tarhanası hep şenlikli olur. Kadınlar toplanıp dualarla domatesi, soğanı, biberi, taze nane-yi, maydanozu doğrar, yoğurdunu, ununu ekler mayalanmaya bırakır. Mayalanan tarhanalar sergiye serilir, kuruması beklenir. Kimisi yeni başlar, hamuruyla cebelleşir. Herkes bir yerinde ama tarhananın içindedir. Bu telaş bitip de son tarhana da elekten geçtiğinde herkes hakkını alıp “benimkinden de tadın” diye birbirine ikram eder, evlere çekilir. Bir de odunumuz, kömürümüz kapı önüne dizildi ise değmeyin keyfimize! Tarhanadan âlâ aş, meşe odunundan âlâ da soba yakıtı olmaz. Bizim bu sene pek meşemiz yok ama Muhtar Şevket odunculardan gelecek haberi bekleyin dedi. Neyse ki tarhanamız oluyor. Kışın tarladan gelenler, ormandan odun taşıyanlar, otlaktan gelen ineği sağıp da evin yolunu tutanlar, köy mektebinden çamura bulana bulana eve koşan çocuklar kapı açıldı mı burnuna tarhana kokusu, yüzüne meşe sıcaklığı vursun ister.

Peki ya ben? Tandır ekmeğini tarhanaya katık edecek, saka sürüsünü havada görece kadar vaktim var mı? Bahar gelince kiraz bahçeleri önce beyaz çiçeğe duracak, birkaç ay sonra tam daldan toplamalık olacaklar. İri iri, kan kırmızı. Sahi, acaba bir daha dalından kiraz yiyebilecek miyim? Yok.

Mutfak kapısından telaşlı hâlde annem girmişti o gün. Beni pek yalnız bırakmıyordu hastaneden beri. Belki de düşünmeyeyim diye. Çıkar-ken de sofraya bezlerini almış ve bana seslenmişti: “Kızım Salih, bardaklar

yetmeyecek gibi, bir bak bakam eksik kaldı mı.”

Şimdi, kapının sol tarafında, tam da o gün seslendiği yerde, ruhumun bedenimden ayrılışını izliyordu.

Malzemeleri yüklediğim gibi Çamaltı’na çıkmıştım. Her yanda harıl harıl tarhana yapan kadınlar. Hep-sini topluca görünce içim açılmıştı. Bir daha ya görürüm ya göremem diye içimden geçirmiş ve hepsiyle konuşmuştum. Selam vermiş, hâl hatır sormuş, sevmiş ve sevdiğimi anlamış, helalleşmişim. Hiçbirinin haberi olmamıştı. Köyün yeni gelini Zühre tavşankanı çayları servis etmeye koyulmuştu. On gün kadar evvelden bu meydana at sırtında al duvağıyla girişi. Kadınların avuç içlerinde hâ-len Zühre’nin kınası duruyordu.

Annem seslendi: “Salihaaa!” Zühre’nin elindeki tepsiyi işaret etmişti gözleriyle. Belli ki Zühre’ninkiler yetmemişti. Getirdiğim bardaklara çay doldurup olmayan kadınlara dağıtmaya başladım.

Şimdi aynı sesiyle annem sesleniyor, ama bu kez çay koyayım diye değil. Hani belki ölmem diye. “Salihaaa!” Cevap da veremiyorum ki. Ölüyorum. İçimde fırtına çıktı. Can kuşum uçtu. Şimdi seni zihninin içinde dönüp duran bu yankıdan kim sıyrarak, semaverdeki çayı kim koyacak?

Öldüm. Beklediğimden erken. Güneşim birden battı ve daha olgunlaşmadan sarardım. Öğle vaktiydi. Masmavi, parlak gökyüzünün görkemi her yanı sarmıştı. Kadınlar saçığın gölgesinde çamaşır yıkıyorlardı. Ruhumun bir kısmı bedenimden ayrılırken boz bir keçe benziyordum.

EDEBİYATIN YABANCILAŞMIŞ KAHRAMANLARI

Berna atağün

Pek çok yabancılaşmış birey,
içinde bulunduğ u kabağ u yarıp
ıkacak güçten yoksundur. ”

Edebiyatın kendi iine büyüyebilmesi ve zamanı eğip bükebilmesinin yanı sıra her mecliste dillendirilmeyen maharetleri de vardır. İşte bunlardan biri de onun, hayata açılan sayısız ekmece içerisinden işine yarayacak olanı titizlikle seçip bulabilmesidir. Yabancılaşma dediğimiz kavram bu titiz aramanın ürünlerindendir. Dolayısıyla pek çok klasik eserde yabancılaşmanın işlendiğini ve yabancılaşmış kahramanlara yer verildiğini görebiliriz. Edebiyat, yabancılaşmayı ele almakla yetinmemiş onu etkilemiş ve onunla dönüşmüştür.

Albert Camus-Mösyö Meursault

Albert Camus'nün meşhur roman karakterlerinden biri olan Mösyö Meursault edebiyattaki yabancılaşmış kahramanların en bilinenlerinden biridir. Onun ruh hâli, davranışları ve sözleri yabancılığın ete kemiğ e bürünmüşlüğüdür. O, edebiyatın soğuk, duygusuz, anlaşılamayan, yabancı yaşayıp yabancı ölmüş kahramanlarından biridir.

Albert Camus'nün *Yabancı* romanı, bakıcı tutacak parası olmayan

Mösyö Meursault'un üç yıl önce bakımevine yatırdığı annesinin ölümü üzerine yola çıkmasıyla başlar. Ona göre annesi bütün gün arkasından sessizce bakan, gerekmedikçe iletişim kurmadığı ve ona çoktan yabancılaşmış biridir. Öyle ki annesinin artık herhangi bir canlılık göstermeyen bedeninin bekletildiği odada, onun hemen başucundayken, sütlü kahvesini içebiliyor, kapıdan içeriye giren çiçeklerin kokusunu duyabiliyor ve oturduğu yerde uyuklayabiliyordur.

Yabancılaşan birey, içinde bulunduğu hâl ve durumun dışındadır. O, olayların kendi benliğinden bağımsız geliştiğ i zannıyla baş başadır. Var olmanın etkisiz olmakla eşleştirilmesi, yabancılaşan birey tarafından aşılamaz. Bir süre sonra kişiye ne seçimleri ne de yaşadıkları kendindenmiş gibi gelir. Kısır döngü başlamıştır. Artık kişi, yaşamaya da yaşamamaya da kayda değer bir neden bulamaz.

Mösyö Meursault annesinin gömülme işlemi tamamlanır tamamlanmaz tek damla gözyaşı dökmeden onu

evine götürecek otobüse yönelir ve aklına, on iki saat boyunca uyuyacağı yolculuğ u getirip sevinir. Meursault'un duygularını kazıp çıkarmaya ne gücü vardır ne de isteğ i. Onun kimi zaman parlayıp canlanan duyguları kısa bir süre içinde söner veya ince bir dalın ürkekliliğ iyle boynunu bükür. Meursault neredeyse sadece fiziksel ihtiyaçları için yaşayan, öylesine işlerle uğraşan ve en nihayetinde öylesine katil olan bir yabancıdır. Meursault'un sahip olduğ u derinlikli olmayan bakış açısı onu ister istemez sığ ve bencil yapar, kendi arzu ve zevkleri iin yaşayan duyarsız biri hâline getirir.

Meursault bir gün öğlen sığ ağ ında gittiğ i sahilde arkadaşının husumetlilerinden biriyle karşılaşır. Sığ ağ ın dayanılmaz olmaya başladığı anlarda karşısındakinin bıçağ ını ektiğ ini görür. Ne yapacağını bilemez, öylesine silahına dokunur. Dört el ateş sesinden sonra onun için yargılanma süreci başlar. Meursault birkaç ay içinde hapishanedeki hayatına da alışır. Ona göre dışarıda bir gün kalmış olan biri için bile gördükleri, hapishanede yüz yıl yetebilir.

Meursault'u tutukluluk sürecinde en çok etkileyen şey savcının kendisiyle ilgili ithamları olur. Duydukları karşısında içinden ağlamak gelir. Bütün insanların kendinden nefret ettiğini düşünür. İlk kez, yaşadıklarına dışarıdan bakıp kendiyi yüzleşmeye çalışır ama bu pek de alışkın olduğu bir durum değildir, başarılı olamaz. İsteddiği tek şey, yaptığı herhangi bir şeyden dolayı hiçbir zaman gerçekten pişmanlık duymamış olduğunu tüm samimiyetiyle savcıya anlatmaktır ama o bunu da yapamaz.

Yabancılaşmayı bulunulan yerden, zamandan, kültürden, alışkanlıklardan kopma; bunlara karşı aitlik hissedememe olarak tanımlayabiliriz. Aslında bu kavram özellikle modernleşmeyle birlikte hayatımıza girmiştir. Modern çağda birey yabancılaşmaya başladıkça hızla etrafına duyarsızlaşmaya, acılar karşısında kayıtsız kalmaya başlar. Bunun doğal sonucu olarak insanlar arasındaki zincirler kopar; yalnız, yalıtılmış ve soğuk kalabalıklar genişler. Geride kalan yüzyılların birikimiyle her alanda sınırlar kalkarken birey-

ler arasında yeni sınırların vücut bulması hayatın en yaman çelişkisi hâline gelir.

Yusuf Atılğan-Bay C

Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam* kitabındaki baş karakteri Bay C. de bir yabancıdır ama onun yabancılığı bir tercihtir. Yoksa Bay C. toplumda olup bitenlere kayıtsız değildir. O son derece bilinçlidir ve fark ettiği aksaklıklar canını sıkmaktadır. İkiyüzlülüğe, yapmacıklığa tahammülü yoktur. Toplumsal kabullere sırtını

dönmüştür. Zengin bir yabancısıdır Bay C., düşünmeye ve insanların düşüncesizliğine söylenmeye vakti vardır. Geleneksel olan onu daraltır. Onun için herhangi bir şeye alışmak, bir süre sonra o alışılanın etkisi altına girmek olacağından bundan uzak durur. Canı nereye gitmek istiyorsa gider, ne yemek istiyorsa yer. Yabancılığın keyfini babasından kalan mirasla süren Bay C., babasıyla küçük yaşlarından itibaren iyi bir ilişki kuramaz ve babasına yabancılaşmaya başlar. Babası öldükten sonra bütün gayreti ona benzememek ve onun gibi olmamak adınadır. Bu durum hayatında bazı çıkmazları beraberinde getirir. Bununla birlikte annesini erken yaşta kaybetmiş olması, eksikliğini hissettiği sevgisizliği katlar. Annesi yerine koyduğu Zehra teyzesine benzeyen ideal kişiyi dört mevsim boyunca arar örneğin ama bulamaz.

Yabancılaşan kahramanların çoğunda aile ilişkilerinin sıkıntılı olduğu görülür. Eğitim gibi yabancılaşmanın da ailede başladığı söylenebilir. Otoriter ve baskıcı ailelerde olduğu kadar ilginin, değerin ve sevginin altının çizilmediği ailelerde de yabancılaşma kaçınılmazdır. Kişi ona en yakın konumda bulunan ailesine yabancılaşmaya başladığında geri kalan kişilere karşı yabancılaşması da ivme kazanır.

Franz Kafka-Gregor Samsa

Kafka'ya göre de kişi daha en başta ailesine yabancılaşır. *Dönüşüm* kitabında bunun izlerini görürüz. Gregor Samsa'nın ona en yakın konumda bulunan ailesine yabancılaşması o denli ileri gitmiştir ki sonunda

böceğe dönüşerek aslında fiziki olarak da her şeye yabancılaşmıştır.

Gregor Samsa böceğe dönüşüp para kazanamaz hâle gelince ailesi ondan yüz çevirir ve onun ölmesini bekler. O bunu hisseder, yok sayılmaya daha fazla dayanamaz ve hastalanır. Hastalıkla baş edecek gücü yoktur. Kötüleştiğinde birkaç gün bir şey yemez. Vücudundaki iltihaplardan dolayı acı çeker ve bir gün, odasının içine doldurulmuş eski eşyaların, çürümüş meyve ve sebzelerin arasında, ailesiyle birlikte yaşıyorken yalnız ve yabancı biri olarak ölür.

Yabancılaşma hangi alanda olursa olsun önünü ve arkasını dönüştürme eğilimindedir. Etkileri tesirlidir. Bu yüzden edebiyatta yerini kolayca bulur. Yabancılaşmış kahramanlar bulundukları çağa, kültüre tanıklık eder. Bu kahramanları ve onları yabancı yapan şeyleri anlamak bir nevi topluma ayna tutmaktır.

Edebiyatın yabancılaşmış kahramanları çoğu zaman kalabalık içinde yer bulamamış veya kalabalığa karşı koyanlar arasından seçilmiştir. Zira kalabalığa tahammül etmek, kalabalık içinde eriyip gitmek herkes için mümkün değildir. Pek çok yabancılaşmış birey, içinde bulunduğu kabuğu yarıp çıkacak güçten yoksundur. O, çoğu durumda kendisine ulaşamamış, canlılık ve ışıltısı sönerken hiçbir şey yapılamamış olandır. Onun bu durumuna küçük yaşlarda yaşanan aile sorunları, ekonomik ve sosyal şartların elverişsizliği, duyguların açığa vurulmadan bastırılması gibi pek çok sorunun yol açtığını söyleyebiliriz. Yazarlar bu sıkıntıları eserlerinde işleyerek onları görünür kılmaya

çalışır. Neticede edebiyat da diğer sanat yapıtları gibi içinde bulunduğu çağdan ve akımlardan bağımsız değildir. Dolayısıyla bireyselleşme sürdükçe yabancılaşmanın eserlerde yer edinmesi devam edecektir.

Kaleme alınmış tüm yabancılaşmış kahramanların yanında henüz hiç yazılmamış ve çağına doğmayı bekleyen yabancılaşmış kahramanlar, güncelin sınırlarında tüm bu yaşananlarla birlikte mayalanmakta ve gün yüzüne çıkacakları vakti beklemektedir. Eğer kulak verirse geldiklerinde söyleyecek şeyleri mutlaka olacaktır.

VAKUR BİR DİNGİNLİĞİN İFADESİ

merve çınar

“Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma! Ne yeri yarabilir ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin.”

(İsrâ, 17/37)

Bir karış suyun, yeri geldiğinde, dimdik ayakta durduğuna inananları önünde sürüklediği günün akşamında, yaz akşamını serinleten meltemin, şiddetinden tüm güzel anıları tuzla buz ettiği baharın ortasında ve dahi âlemi yeşerten yağmurun kemikleri sızlatacak şiddeti evin kapısından içeri sızmaya başladığında...

Durdurulacak yağmur, söndürelecek ateş, kaçıp kurtulunacak hayvan, şerrinden bir köşeye sığınılacak fasıkların felaketi kapıyı çaldığında...

Şükrün esamesinin okunmadığı ve kendinden bilinen iyilik hâllerinin kısa fakat sarsıcı bir silkinişle sekteye uğradığı hâllerde...

Velhasılıkelam, insanoğlunu, firavunu yere seren sinek misali yerle yeksan eden tüm küçük anlarda...

Bu ayeti okusaydı kişi... Sahip olduğuna sahip olmadığını, hak ettiğini hak etmediğini, başardığını başaramadığını bir bilseydi... Kendiliğinden veya sebepler zincirinden nasiplenme pahasına önce şükrü, sonra tevekkülü hayatından çekip çıkarırken, imtihan yağmurlarından hangi şemsiye ile kurtulacağını reçetesini böyle yana yakıla aramazdı elbette.

Bir toz bulutundan ibaret nefes alıp verişlerini, aynaya baktığında gökleri dolduran tok sesler sanan

küçük insanoğulları... Ah, şeytan tırnağı çıktığında acısından yeri yaramayan... Ah, evladı ateşlendiğinde uykusuna teslim eden... Ah, dağlarla boy ölçüşemeyen ve çok da böbürlenerek yürüyen...

İlla felaketlerin ortasına atılmak mı gerekir kişiye kendisini hatırlatmak için? Kim bilir kaç milyarın son nefesini verdiği toprakların yüzeyinde kendi imparatorluğunu kurduğunu sanar? Üstelik öylece uyurken, beyaz ütülü gömleğini giyince aynada gülüşünden kibir akan... Sabrı, tevekkülü ve had bilmeyi çoktan cebinden çıkarıp buruşturarak yere atmışken ansızın yapışan bir kum tanesinin öfkesinde boğar hırsını. Bilmez ki dağların kendisinden büyük olduğunu. Hatta yerin bir ayak basmasıyla yarılp hüznünü koynundan söküp almayacağını...

Peki ya iyilikler sebepsizce ceketine yapıştığında? Vakur bir dinginliğin ifadesi olmadığı hâlde hoyratça kullandığı büyük kahkahalarını, aynada değil de “ben” liğinde büyüyen resmine baktıkça keyiflenen zihnini neden katlayıp koymaz çantasına? Her güzel anın kendi yapıp ettiklerinin karşılığı olamayacağını bilerek eyvallah çekemez mi hayata?

Her zaman yeryüzündeki halifeliğini hatırlar da hiçbir zaman bir karış suyun akıntısında bile yıkılmadan duramayacağını neden unuttur ki? Ziyanda olan insanın bu unutuğu,

onu fakirleştiren bir “öz” güvene iterken, tevekkülün ve sabrın “cemil” olan yüzünü soldurur. Ve gece çöktüğü vakit günün hesabı yanlış illetlere, eksik sebeplere, ilgisiz adreslere kesilir. Hesap kestiği kadar hesap vermeyeceğini sanmak da bu hayatın bir gerçeğidir belki.

Oysa şu tek bir ayet ile açılacak gözlerin penceresinden, oldukça huzurlu ve kanaatkâr tebessümlerin katlı durduğu film sahneleri çekilebilir. Oysa boy ölçüşemediği yel değirmenlerinden uzak dururken ya da onlarla savaşmak zorunda kalmışken tevekkülün sedyesinde yaralarına ilk yardım yapabilir. Sırtında taşıdığı “ben” küfesinin belini nasıl bük-tüğünü gördüğünde, yoluna çıkan dikenlerin yanına birer torba sabır bırakabilir. Ağırlık ancak çalışmak, sabretmek ve haddin sınırları içerisinde yol almayı bilmekle aşılmaz mı zaten?

Ve Allah muhakkak ki doğru söyler. Biz insanız. Bir insandan doğma... Nasıl dayanılsın sıradağlara? Ayaklar yorgun düştüğünde dağı devirmek şöyle dursun, ufak bir çukur açamazken, kişi Rabbine sığındığında göklerin kapısı açılmaz mı avuçlarına?

Bu sebeptendir alçak tavanlı kapılar... Kişi eğilerek girsin hanemize... Çünkü sen, ne yeri yarabilir ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin.

ÇIĞIR AAN BİR TIP BİLGİNİ: SABUNCUOĞLU ŞERAFEDDİN

KORAY ŞERBETÇİ

Anadolu'da büyük Moğol darbesi sonucu siyasi birliğin unufak olduğı ve istikrarın bozulduğı yılların geride kaldığı ve Osmanlı Devleti'nin sancaklarının dalgalanmaya başladığı yıllarda takvimler 1386'yı gösterirken "şehzadeler şehri" diye bilinen Amasya'da Şerafeddin adlı bir ocuk dünyaya geldi. Dedesi Sabuncuoğlu Mevlana el-Hâc İlyas Çelebi Bey, Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu olarak bilinecek ve Anadolu'daki istikrarın bir kez daha bozulmasını önleyecek elebi Mehmet'in hekimbaşısıydı.

Hekimlikte ün yapmış bir ailenin ferdi olarak hayat çizgisi de kendiliğinden belirlenmiş oldu. Dönemin tıp fakültesi hastaneleri sayılabilecek darüşşifalardan birinde eğitime başladı. Amasya Darüşşifası'nda Burhaneddin Ahmed en-Nahcuvani'den eğitim gördü. Eğitim sırasında gelecek vadeden bu genç, hocalarını yanıltmadı, tıp eğitimini tamamlayınca on yedi yaşında yine aynı yerde hekimlik yapmaya başladı.

Avrupa'nın tıp bilgisinin batıl itikatlardan öteye geçmediğı bu çağda Müslüman Türk bilim adamı Sabuncuoğlu Şerafeddin, bir yandan hekimlik yapıyor diğer yandan da tıp araştırmalarını sürdürüyordu. İlme adanmış hayatının bu on dört yıllık macerasından sonra da Anadolu yollarına düştü ve ilmini bu beldenin farklı yerlerine taşıdı. Hayatının akışına bakıldığında Sabuncuoğlu'nun tıp alanındaki kabiliyetinin hemen fark edildiğı görülür. Dahası onun genç yaşında bir darüşşifada hekimliğe başlaması da zaten bu kabiliyetinin en somut göstergesi olmuştu. Çünkü o çağın şartlarında hekimlik, usta-çırak ilişkisi dâhilindeydi ve bir darüşşifada çalışabilmek de gerçekten ancak ustaların harcıydı.

Anadolu'da ünü günden güne artan bu değerli hekim ve bilim insanı saraylara davet edilmeye başlandı. Özellikle Amasya Darüşşifası'ndan sonra devrin önemli Türk beyliklerinden birisinin başında bulunan Candaroğlu İsfendiyar Bey'in davetiyle Kastamonu'ya gitti ve hekimliğe burada devam etti.

Sabuncuoğlu Şerafeddin'in yaşadığı dönemde tıp ile ilgilenenler üç kategoride ele alınıyordu. Günümüzden farklı olarak göz doktorları ve cerrahlar hekimlik sınıfına dâhil edilmiyorlardı. Hekim sınıfında olanlar cerrahiye tercih etmiyor daha çok ilaç tedavisi ve perhizle hastaları iyileştirmeye çalışıyorlardı. Bunun nedenlerinden birisi de özellikle ameliyatların büyük risk taşımasıydı. Çünkü bir hastaya yapılacak cerrahi müdahale sonucu enfeksiyon riskini önleyecek antiseptikler ve antibiyotikler henüz keşfedilmemişti.

Sabuncuoğlu Şerafeddin ise iyi bir hekim olmasının yanı sıra bu riskli alana yani cerrahiye ilgi duydu ve çalışmalarını bu sahada derinleştirdi. Hekimlik ve cerrahlık alanındaki kabiliyetlerini sadece hasta iyileştirmekte kullanmıyordu. İleri yaşlarına rağmen durmak bilmeden yaptığı araştırmaları sonraki neslin hekimlerine aktarmak için de tüm bu bilimsel çalışmalarını kitaplaştırıyor ve devrinin en sağlam bilimsel tıp kitaplarını yazıyordu. XV. yüzyılın bilim ve akademi dili Arapça olmasına rağmen bu kaygısından dolayı Sabuncuoğlu, eserlerini Türkçe kaleme alma kararı vermişti. Buna karşı çıkan dönemin akademik çevresine de bu tutumunu şöyle izah ediyordu: “Bu devirde Rum (Batı) kavimleri Türk dilini kullanmaktadırlar. Ayrıca bu dönemin cerrahlarının çoğu okuma yazma bilmemektedir ve okuma yazma bilseler bile hepsi Türkçe kitap okumaktadırlar. Böylece, bu kitabı Türkçe yazmakla bundan daha fazla kişi faydalanabilecektir ve bu sayede işin aslını öğrenip birçok sorunlarını çözerek kendilerini hatadan ve beladan koruyabileceklerdir.”

İşte bu satırları yazdığı ve onun adını bilim tarihine altın harflerle yazdıracak eseri *Cerrahiyyetü'l - Haniyye* idi. Ama işin ilginç noktası “Gördüğüm ve yaptığım tecrübe ettiğim birçok acayip ve garip işleri bu kısaltılmış kitap içerisinde topladım.” dediği bu kitabını sunduğu isimdi.

Sabuncuoğlu'nun tıp alanındaki ünü başka bir bilim âşığının kulağına gitmişti. Bu kişi İstanbul'un Fatih Sultan II. Mehmet idi. Sabuncuoğlu önemli eseri *Cerrahiyye-i İlhaniyye*'yi yazdığında İstanbul'a gitmiş

ve kitabını Fatih Sultan Mehmet'e sunmuştu.

Peki, neydi Sabuncuoğlu'nu farklı kılan?

Elbette ki en başta disiplinli çalışması ve hayatını ilme adanması gelmektedir. Fakat bunların yanında bu Müslüman Türk bilim adamı, çalıştığı alanda özgün fikirler üretiyor ve kimsenin el uzatmaya cesaret edemediği alanlara, bilimsel disiplinle cesurca giriyordu. Buna en güzel örnek olarak farmakoloji yani ilaç alanında yaptığı çalışma verilebilir.

Sabuncuoğlu'nun bir hekim olarak sıkça karşılaştığı vakaların başında yılan zehirlenmeleri geliyordu. Bu durumla karşılaşan hastalarını iyileştirmek için bir ilaç çalışmasına başladı. Bu çalışmasını yaparken, geliştirdiği ilacı denemesi gerekiyordu. Bunun için önce tavuk ve horozlar üzerinde denemeler gerçekleştirdi ve olumlu sonuçlar aldı. Ama ya insanda nasıl etki edecekti? Sabuncuoğlu bunun için çok önemli bir riske girdi ve ilacı kendi üzerinde denedi. Önce çok zehirli bir yılan getirtti ve parmağını ısırttı. Zehir vücuduna girince kendi geliştirdiği ilacı içti. Sonuç mükemmeldi. Bulduğu ilaç sayesinde herhangi bir zehirlenme belirtisi yaşamadı.

Sabuncuoğlu, vebanın kötü kokuyla ve vebanın gözlerinin içine bakmakla yayıldığını iddia eden dönemin Avrupalı hekimlerinin batıl itikatlarının aksine deney ve gözlemden ayrıldı. İlk Çağda Hipokrat ve Galen'den gelen ve İbn Sina, Zehravi, Ebu Bekir Razi elinde yükselen tıp meşalesini aynı ciddiyetle ve hassasiyetle taşıdı, sonraki neslin taşıması için de eserler kaleme aldı.

Örneğin bu eserlerinden birisi olan *Mücerrebname* Amasya'daki hekim çevresinin isteği üzerine kaleme alınan deneysel bir tıp kitabıydı. Bu eserde çeşitli hayvanlar, insanlar ve Sabuncuoğlu'nun kendi üzerinde denemiş olduğu ilaçların hazırlanışını ve kullanılışı anlatılmaktadır. Kitabın bölümleri ilaçların etki ve kullanım alanlarına göre düzenlenmiş ve çok kullanılanlardan az kullanılanlara doğru sıralanmıştır.

Yine daha önce adı verilen *Cerrahiyyetü'l-Haniyye* kitabı ise özgün ve kullanışlı bir eserdir. Bu kitabın en önemli özelliği, tıp tarihinde ilk defa cerrahi müdahaleleri görselleştirmesiydi. Dönemin tekniğine göre minyatürlerle yapılmış çeşitli resimlerle cerrahi müdahaleler ayrıntılı biçimde anlatılıyordu. Ayrıntılı görsellerle ve sade bir Türkçe ile anlatım yapması bu bilimsel eseri âdeta dönemin tıp akademilerinin el kitabı hâline getirdi.

Sadece kendi özgün eserleriyle de kalmadı. Geleceğin padişahı ama o devrin Amasya'daki şehzadesi olan Bayezit'in isteğiyle İsmail b. Hasan el-Cürcani'nin Farsça olan *Zahire-i Harezmsahi* adlı kitabının “Akrabazın” başlıklı son bölümünü de çevirdi. Ama çeviriyle de kalmayıp bu çeviri esere kendisi de iki özgün bölüm ekledi.

Yaklaşık seksen beş yaşını bulan ömrünü ilme adayan, modern bilimin yüzyıllar sonra bulacağı tedavi yöntemlerini ve bilimsel araştırma tavrını ortaya koyan Sabuncuoğlu Şerafeddin, insanlığın ortak mirası olan bilime katkı yapan Anadolu'da yaşamış önemli Müslüman âlimlerden birisi olarak adını tarihe yazdırdı.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

MEHMET SEFA YILMAZ

Şehrin sokaklarında yürürken bir dükkânın içinden “Tutam yâr elinden tutam, çıkam bağlara / Olam bir yâreli bülbül, inem bağlara” türküsü kulağıma çalınıyor. Tanıdık bir his girdabına yakalanıyorum. Bağlama araya girdiğinde köyümüzün hayratı, hayratın buz gibi suyu, evlerin damlarına serilmiş buğdaylar geliyor aklıma. Sanki dedem bana sesleniyor. Hatırlanmaya muhtaç çocukluk sesimle cevaplıyorum onu. Televizyonda izlediğim filmin etkisiyle elimdeki leblebi kâsesini düşürmem ardından korkarak anneme sarılmam beliriyor bir film gibi gözlerimde. Annem, hassas, avucunda serçe tutuyormuşçasına sarılıyor bana. Bir şiir geliyor aklıma: “Kanadı kırık kuş, merhamet ister.”

Türkü devam ediyor. Köye uzanıyorum tekrar istemsizce. Ayaklarımızda terlik, elimizde olta, çaya balık tutmaya gidiyoruz. Anneannem bahçelerden meyve almamamız için, gece bile karıncayı gören var evladım, diyerek bizi uyarıyor. Özümü hatırlatan dükkân sahibine yaramaz bir çocuk mahcubiyetiyle minnet duyuyorum.

Yürümeye devam ediyorum. Birinin bakışlarını üzerimde hissediyorum. Kafamı çevirdiğimde amcayla göz göze geliyoruz. Babamı görüyorum gözlerinde. Yüzü çizgilerle dolu.

“Bizler çok şey yaşadık, gördük, şimdilerde toprak olmaya meyilliyiz. Yine de hâlâ buradayız.”

Amca aldığı derin nefesi bırakıyor. Az önce bana seslenen çizgili yüz bulanıklaşıyor. Eziliyor bakışlarıyla beni. Bir şeyler söylemek istiyorum ona ama ne çare. Göz gözeyiz hâlâ. Bir asansör sessizliği oluşmuşken kaçarmışçasına arkamı dönerek uzaklaşıyorum amcadan. Çizgili yüz tekrar bağılıyor arkamdan: “Biz buğdayız, anneannenin yazmasıyız, tarladaki gelinciğiz; dedenin, köy evinin salonuna asılan, siyah beyaz, büyük bir heyecanla çerçeveletilmiş, saçları taralı fotoğrafıyız. Camekânlı vitriniz.”

Bozkırdayım. Otobüsün otuz iki numaralı koltuğundan, elbise giymemiş kül rengi dağları izliyorum. Pencere kenarında okuduğum kitapta sanki bana espri yapıyormuşçasına karşıma çıkan Yunus Emre’nin sözüne tebesüm ediyorum: “Dünya bir penceredir, her gelen baktı geçti.”

Şimdi aradan yıllar geçmiş. Fotoğrafı var ama dedem yok. Yunus haklıymış diye geçiriyorum içimden. Dolmuşa biniyorum varmak için bir yere. Dolmuşta bir fotoğraf var. Neşet Ertaş’ın fotoğrafı. Onu birine benze-tiyorum. Yüzünde çizgiler olan birine. Sonra aynı topraklarda yetişenin aynı meyveyi vereceğini, tatlarının benzer olacağını düşünüyorum.

Bir şarkı duyuluyor radyodan. Bülbül olmaktan ve bağlara inmekten bahsediyor birileri.

Canım leblebi çekiyor, belki de anneme sarılmayı.

*“Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray’da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı.”

Bu köşe, Marcel Proust’un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

ŞİRKETLERİN KARŞISINDA PELERİNSİZ SÜPER KAHRAMANLAR

Dünya, bir zamanlar keşfedilme-
meyi bekleyen uçsuz ovalara,
sıcak sahillere, yüce dağlara ve balta
girmemiş ormanlara sahipti. Sınırla-
rını aşmak, önüne konulan engelleri
geçmek isteyen ve daha iyi bir hayat
yaşama arzusunu içinde hep diri tu-
tan insanoğlu, asırlar boyu dünyanın
bu bilinmezlerini keşfe çıktı. Kıtaları
buldu, yeni şehirlere yerleşti, orman-
lara baltalarıyla girdi, sahilllerinde
güneşlendi. Günün sonunda, dünya-
nın da bir sınırı olduğunu fark etti.
Üstelik gittiği her yeri kendi cinsin-
den olanlarla doldurdu. Her yer in-
sanla dolunca keşfettiği yeni yerlerde
farklı sistemler kurması gerektiğini
gördü. Çünkü kalabalığı idare edeme-
diğinde ortaya çıkan büyük krizlere
şahit oluyordu. Karışıklık insanın en
büyük korkusuydu. Çünkü ya kaç-
ması gerekirdi ya da savaşması. İki
durumda da hayalini kurduğu ve ar-
tık huzur içinde yaşayacağını sandığı
dünyaya dair hayal kırıklıklarıyla baş
başa kalıyordu.

Dünyanın sınırının sonuna gelen
insanlık, bir noktadan sonra yaşadığı
yeri ve zamanı teknik ilerlemelerle
daha nitelikli bir hâle getirmek için
çalışmaya başlayacaktı. Çünkü uzak-
lara gitmekten yorulmuştu artık, uza-
ğı yakına getirmesi gerekiyordu. Bu
yüzden telgrafı icat etti. O da yetme-
di telefonu. Atalarının aylarca belki
de yürüyerek gittiği yollardan gitmek
artık ona mantıklı gelmediği için
aynı yolları daha kısa sürede gitmesi
gerektiğine inandı. Böylece kara, de-
niz ve hava araçlarını icat etti. Ama

ahmet melih karauğuz

tüm bunlarla birlikte, gittiği her yer
yine aynı dünyaya aitti ve aynı sınır
içinde kalıyordu. Dünyayı aşması ge-
rektiğinde inandı bu yüzden ve uzayı
keşfetti. Uydularla uzayın derinlik-
lerine dalmayı kendisine görev bildi.
Gerçeğin büyüğü dünyasında dolaşır-
ken gerçeği aşmanın yollarını aradı
bu kez ve sanal bir evren olan inter-
net dünyasına girdi. Başlarda sadece
haberleşme aracı olarak kullandığı bu
sanal evrenin kendisi için yaşam alanı
olacak yeni imkânlar barındırdığını
keşfetti bir yerden sonra. Üstelik
bu sanal dünyanın gerçek dünyadan
farklı olarak ucu bucağı yoktu ve her
şeyden önemlisi de bu dünyada her
şeyi özgürce yapmak mümkündü.

İnsanlık keşfettiği her yeni yerden
sonra zenginlik, bolluk, bereket ve
sağlık bulmuştu. Keşfedilmeye daha
doğrusu inşa edilmeye başlanan bu
sanal dünya da insana bol ve bereket-
li alanlar vadediyordu. Düzensizlik
yoktu burada. Olsa da insanı yok
eden bir düzensizlik değildi bu. Peki,
gerçekten öyle miydi?

Evrenin Sanal Dünyasında İnsanın Gerçek Dramı

İnsan, dünyada keşfettiği kıtalara
giderken orada yerli halkla karşılaşp

bir süre sonra onların üzerinde kendi
iktidarını kuruyordu. Sanal evrende
ise kendi yerlilerini var etmeye başla-
dı öncelikle. Bu yerlilerin konumysa
hiç değişmeyecek yıllar geçtikçe
teknoloji şirketlerinin temelini onlar
atacaktı. Sanal dünyaya sonradan
gelenlerse, şanslı olan bir grup azınlık
dışında, yerlilerin şirketlerini büyüt-
mesi, kârını artırması, sanal dünya-
dan gerçek dünyaya sızan ilişkilerde
güçlerine güç katması için çalışanlara
dönüşecekti. Onlar çalıştıkça yani
sanal dünyanın dağlarında, ovaların-
da, ormanlarında dolaştıkça, deniz-
lerinde serinledikçe yerliler daha da
güçlenecekti.

Sanal evrenin güçlü yerli liderleri,
halkın mutluluğu için kurdukları
eğlenceli ve ışıltılı dünyanın karar-
maması için insanlara yeni eğlenceler
üretmekte oldukça mahirdi. Gerçek
hayatta var olan şeylerin daha eziyet-
siz kopyalarını üreteceklerdi. Gerçek
hayattaki sohbet ortamlarından
kopardıkları insanlara sanal odalar-
da sohbet etme deneyimi yaşatacak,
hikâye anlatımını videolar aracılığıy-
la gerçekleştirecek, sokak oyunlarını
bir ekrana taşıyarak tüm insanlığın
ekran üzerinden eğlenmesinin ne ka-

dar mükemmel olduğunu göstermeye başlayacaklardı.

Gerçek dünyada her şeyin bir ücreti vardı ama sanal dünya, belli başlı şeyler haricinde hiçbir şeye ücret ödenmeyen ücretsiz hizmetler cenneti gibi kurulmuştu. Sadece, insanlara ait sırların, anlamların ve kendisinden bile gizlediği bilgilerin verilmesi yeterliydi. Sonuçta bilecek olanlar yerlilerdi ve yerlilere güvenmek gerekirdi. Dijital evrenin sahipleri bizim sırlarımızı bize karşı kullanmazdı. Gerçek hayattaki gibi bir işleyiş yoktu burada. Mutlak şeffaflık içerisinde, güvene dayalı kusursuz bir hayat işliyordu burada.

Yerliler kimseden para istemiyordu ama insanlardan aldıkları şeyler paradan her zaman daha değerliydi. Nele-ri sevdiklerini öğrenmek istiyorlardı, kimlerden nefret ettiklerini, en çok zamanı nerede geçirdiklerini, gezdik-leri yolları, gittikleri mekânları, aile üyelerini, arkadaşlarını, hangi siyasi partiye oy verdiklerini, ne tür renk-lerden hoşlandıklarını, korkularını, sevinçlerini ve zevklerinin bilgisini alıyorlardı insanlardan. Başka hiçbir şey istemiyorlardı. İstedikleri şeyler insanların gözünde önemsiz şeylerdi

çünkü onlar bu değersiz şeyleri verip bitmeyen bir eğlence alıyorlardı karşılığında, sonu gelmez bir keyif. Sonsuz mutluluk karşısında feda edilen bu şeyler neydi ki? Ne olabilirdi?

Gölgelerin Dünyasında Gölgesiz Kalmak

Adelbert von Chamisso tarafından kaleme alınan *Peter Schlemihl'in Harikulade Hikâyesi* romanı, sanal dünyanın mutlak keyif ülkesinde yaşayan bizlerin hikâyesini anlamamız için önemli bir araçtır. Peter Schlemihl düzenli ve onurlu bir hayat yaşayan sıradan bir insandır. Düzenli ama bir yanıyla sıkıcı olan hayatı, beklen-medik bir anda karşısına çıkan bir yabancımla teklifiyle değişecektir. Schlemihl'in karşısına çıkan adam, gölgesini, sonsuz altın dökülen sihirli bir çanta karşılığında satın alma teklifi sunar ona. Bu teklif garip ol-duğu kadar saçma ama saçma olduğu kadar da cezbedicidir. Peter teklifi düşünür ve gölgesini kaybetmenin, kazandıkları karşısında ne gibi bir eksiklik yaratacağını düşünür. Peter'a göre hiçbir eksiklik yaratmaz. Aksine sahip olacağı şeyler sayesinde gölgesi-nin eksikliğini hissetmeyeceğini bile düşünür. Ancak hikâye Peter Sch-

lemihl'in tahmin ettiği gibi gitmez. Gölgesiz olmak demek aslında var olmamak demektir. Ancak dünyada var olanların gölgesi olur. Çevresin-deki herkes Peter Schlemihl'den ka-çar, onu dışlar. Her geçen gün serveti katlanarak artan Peter Schlemihl ser-vetiyle zıt olarak sürekli yalnızlaşır. Gölgesini tekrar geri almak ister ama gölgesini alması için karşılığında bu kez ruhunu vermesi gerekmektedir. Ruhunu vermesiyse şahsiyetinden daha büyük bir şeyin, hayatının da ondan alınması demektir.

İnsanlığın kurduğu bu yeni dün-yaya girişte yaşadığımız ikilem ve vazgeçtiklerimiz Peter Schlemihl'in hikâyesindekiyle aynıdır. Sanal dün-yanın abartılı toz bulutu içerisinde yaşamak ve gerçek hayatın zorluk-larından kaçmak için girdiğimiz yolculuk, günün sonunda bizden bizi alır. Bize ait olan her şeyin sahipliğini bir başkasına verir, kendimize ait olanları istediğimizdeyse vazgeçme-miz gereken şey ruhumuzdan başkası olmayacaktır.

Bazen yalnızca filmlerde olacak şey-leri yaşadığımızı hissediyor olabiliriz. Filmlerdeki gibi bir hayat, filmler-deki gibi maceralar, bilmek bilmez heyecan ve haz. Hatta çoğu zaman, bize çevrilmiş spot ışıklarının ve seyircilerin karşısında, sahnede bir başımıza şovumuzu yapıyoruz gibi bile gelebilir. Ama filmin başrolü olmadığımız için bir sonraki sahnede telafisi zor anlar yaşayabilir, herkese açılan kapıların bir anda bize kapan-masıyla yüzleşebiliriz. Çünkü bizim hikâyemiz gerçek bir hikâye ve hatalı ya da eksik sahneleri montajla düzelt-me şansımız yok. Vazgeçtiklerimiz, filmin sonunda bize geri verilmeyip aksine onları kaybettiğimiz için kapı dışarı edilmemize sebep bile olabilir. Yaşanacak tek bir hayatımız var. Tüm zorluklarına rağmen bize ait, biricik ve film senaryosundan daha heyecan verici hikâyesi olan bir hayat.

KUR'AN-I KERİM'İ TANIMAK

MUSTAFA İRMAKLI

Kur'an-ı Kerim'i diğerkutsal kitaplardan ayıran özellikler nelerdir?

Kur'an-ı Kerim son kutsal kitaptır. Getirdiğı hükümler ve mesajlar tüm zamanlara hitap edecek şekilde evrenseldir ve kıyamete kadar baki kalacaktır. O, ilk hâliyle muhafaza edilmiş, asla bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Allah tarafından ilahi korumaya alınmıştır ve kıyamete kadar orijinal hâliyle varlığını devam ettirecektir. Dolayısıyla hiçbir kişi ve çaba onu bozmaya, değiştirmeye güç yetiremeyecektir.

Kur'an, Peygamber Efendimizin en büyük mucizesidir. Eşi ve benzeri meydana getirilemez ve getirilememiştir. O, bu konuda muarızlarına meydan okuyan bir kitaptır.

Kur'an'ın içerdigi mesajlar hem birey hem de toplumlar için en ideal hayat tarzını ortaya koyar. O, tevhit ile varoluşun anlamını ve özgürlüğü öğretir. Güzel ahlak ilkeleri ile vicdanları eğitir, insanı karakter ve şahsiyet sahibi yapar. Hukuk ve adalet prensipleriyle toplumsal huzuru ve güveni temin eder, geleceğe umutla bakmayı sağlar. O, akli kullanmayı, bilimi, araştırmayı, sorgulamayı teşvik eden, sosyal ve

fizik yasalarına dikkat çeken bir kitaptır.

Kur'an, gönüllere şifa, akıllara kılavuz, muttakilere hidayet rehberidir. İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkaran, yeryüzünü güzelleştirecek ilkeleri ortaya koyan, insanlara onurlu bir hayatın yollarını gösteren, hak ile batılı ayıran; hakikati, hikmeti, merhameti, insani değerleri ve ahlaki erdemleri öğreten bir kitaptır.

Kur'an ile; Cahiliye'nin girdabıyla kuşatılmış insanlardan, güzel ahlakın şahikası örnek şahsiyetler çıkarılmıştır. Bir bedevi toplumdan evrensel bir medeniyetin temelleri atılmıştır. Dolayısıyla Kur'an ve Peygamber Efendimizin mesajlarına kayıtsız kalmak veya düşmanca tavırlar içine girmek, acınası bir zavallılık ve vahim bir talihsizliktir. Kendi aydınlığıyla kavga etmek gibi derin bir akıl tutulmasıdır.

Maalesef tarihî süreç içerisinde ve hatta Sevgili Peygamberimiz döneminde Kur'an'a ve Peygamberimize saygısızlık yapan, düşmanlık besleyen zavallı kişiler olmuştur. Günümüzde de Batı ülkeleri başta olmak üzere bazı yerlerde, insanlığın aydınlık geleceğinin en büyük rehberi olan Kur'an'a ve Rahmet Pey-

gamberi Hz. Muhammet Mustafa'ya saygısızca ve düşmanca davranışlar yapılmaktadır. Elbette dünyadaki tüm Müslümanlar hem bireysel haklarını kullanarak hem de örgütsel ve kurumsal yapıları ile meşru, makul, ciddi, güçlü ve kararlı tepkilerini ortaya koyacaklardır. Ancak önemle ifade etmek gerekir ki başta Kur'an olmak üzere Müslümanların kutsallarına yönelik insanlık dışı tavırlara karşı verilmesi gereken en önemli tepki, İslam'ın değerlerini anlamak, yaşamak ve İslam'ı insanlığın her bir ferdine ulaştırmak için daha büyük bir azim, inanç ve çabayla çalışmaktır. Zaten güneşe düşmanlık yapanların en büyük cezası karanlığa mahkûm olmalarıdır.

Kur'an-ı Kerim vahyedilen son kitap ise neden Tevrat ve İncil'e de inanmak gerekiyor?

Tevrat ve İncil'e yaklaşım konusunda Kur'an-ı Kerim çok açık ve net şekilde iki tavır ortaya koymaktadır.

Birincisi, Tevrat Hz. Musa'ya, firavun ve Mısır halkını; İncil Hz. İsa'ya İsrailoğullarını ve Roma halkını Hakk'a davet etmek üzere Allah tarafından, gönderilmiştir. Yani her ikisi de Hz. Âdem ile başlayan İslam vahyinin, kendi dönemlerindeki kitaplarıdır. Bu bağlamda Tevrat ve

İncil'in Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplar olduğuna inanmak gerekir. Nitekim Kur'an zaman zaman Yahudi ve Hristiyanlardan, "ehl-i kitap" yani kendilerine kitap verilenler olarak bahsetmektedir. Kur'an'da, Tevrat'la ilgili, Allah tarafından vahyedildiği ve İsrailoğulları için hayat rehberi olarak gönderildiği; İncil'in bir nur, hidayet rehberi ve hikmet olduğu beyan edilmektedir.

İkincisi ise her iki kitap da zaman içinde değiştirilmiş, tahrifata maruz kalmış ve bu kutsal kitapların özgünlüğü muhafaza edilememiştir. Tevrat, Musa Peygamber'den asırlar sonra Ezra adında bir Yahudi tarafından oluşturulmuştur. Bu süreçte Yahudiler ciddi diaspora dönemleri yaşamışlar, dillerini değiştirmişler, ülkelerinden sürülmüşlerdir. Kur'an, Yahudilerin Tevrat'ı muhafaza etmeyip değiştirdiklerini hem metin hem de mana boyutuyla bozduklarını, yanlışla doğruyu birbirine karıştırdıklarını ifade eder. İncil metinleri ise Hz. İsa'nın vefatının ardından en erken bir asırlık zaman içinde, onun hayat hikâyesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Mevcut Hristiyanlık anlayışını Hz. İsa'nın ardından, hayatta iken ona düşman olan ama bir Şam yolculuğunda yaşadığı vizyon değişimiyle İsa bağlısı hâline gelen Pavlus isimli bir şahıs şekillendirmiştir.

Kur'an'daki bilgilere göre, kendilerine kitap verilenlerden samimi ve vicdan sahibi kimseler olduğu gibi bile bile hakikate düşmanlık yapan, menfaat ve asabiyetine yenik dü-

şenler de vardır. Bu durum, hakikat karşısında psikolojik savrulmalara açık bir örnek olduğu gibi, müminlerin ehl-i kitaba yaklaşımlarını belirleyen önemli bir ölçüyü de ortaya koymaktadır.

Diğer yandan Kur'an'da Yahudi ve Hristiyanlara yönelik "ehl-i kitap" gibi özel hitaplarda bulunulmasının hikmetleri olsa gerektir. Zira onlar, Allah'ın kitap ve peygamber gönderdiğine inanıyorlar, hatta Son Elçi'nin gelmesini bekliyorlardı. Dolayısıyla Kur'an onlara hitaben defaatle, bildikleri hâlde inkâr ettiklerini, ellerindeki Tevrat ve İncil'i gönderen Allah'ın, Kur'an ile aynı inanç ilkelerini gönderdiğini ve onların inatla hakikate yüz çevirdiklerini hatırlatır. Ehl-i kitabın din bilginlerinin gerçekleri çarpıttıklarını ve kutsal metinleri menfaat ve dünya malı elde etmeye aracı yaptıklarını beyan eder.

Müminler, Allah'ın Hz. Âdem'den beri gönderdiği vahyin tamamına, bu bağlamda Tevrat ve İncil'in de Allah'ın gönderdiği kitaplar olduğuna inanırlar. Ancak söz konusu kitaplar bozulduğu ve son kitap Kur'an geldiği için o kitapların hükümleri geçersiz hâle gelmiştir. Zira hem Kur'an'ın beyanı hem de tarihî gerçeklikler, bu kitapların tahrifini ortaya koymaktadır. Elbette bugünkü Tevrat ve İncil metinlerinde tahrifatlar olduğu gibi bozulmamış, ilk şekline uygun cümleler de bulunabilir. Ancak buradaki ölçü yine Kur'an olmalıdır. Nitekim; "O sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve öncekileri doğ-

rulayıcı olarak indirmiştir; daha önce insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ve İncil'i indirmişti; Furkan'ı da indirdi. Bilinmeli ki Allah'ın ayetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, suçlunun hakkından gelen mutlak güç sahibidir." (Âl-i İmrân, 3/3-4) ayeti Kur'an'ın "Furkan" özelliğiyle hakikatin ölçüsü olduğunu açıkça beyan etmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın birçok ayetinde, Tevrat ve İncil'in musaddık yani doğrulayan bir kitap olduğunun ifade edilmesi, onların Allah tarafından gönderildiğine, nübüvvet zincirinin birer halkası olarak özde aynı mesajı taşıdıklarına işaret etmektedir. Böylece Tevrat ve İncil'i gönderen Allah'ın, onlar tahrif edildiği için son kitabı gönderdiğine dikkat çekilmekte, Hz. Musa'ya ve Hz. İsa'ya kitap geldiğine inananların, Hz. Peygamber'e de vahiy gelmesini makul bulmaları gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Diğer yandan, inanç bir tercihtir ve herkes özgürce tercihini yapma hakkına sahiptir. Bir inancı dikte etmek ya da kendi inancına mensup olmayanları aşağılamak, onların inançlarına hakaret veya düşmanlık etmek kesinlikle doğru bir yaklaşım değildir. Diğer yandan inançlar üzerinden anlamsız tartışmalar yapmanın faydasının olmadığı da açıktır. Müminlere düşen, kendi inançlarını ve kutsal değerlerini en güzel şekilde temsil ve tebliğ etmektir.

ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNDE HACI BEKTAŞ-I VELİ: "BİZ LAFA DEĞİL İŞE BAKARIZ."

İLLÜSTRASYON ŞULE YAVUZER

Türkçe felsefe açısından Anadolu dirilişinin, başka bir ifadeyle Anadolu Rönesansı'nın ve Yesevi'nin ata yurdumuzda yaktığı erağın simge isimlerinden birisi de Hacı Bektaş-ı Velî'dir. Adına düzenlenmiş olan *Menakıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî* adlı eser, aslında çoğu günümüze ulaşmayan *Menakıb-ı Hâce Ahmed-i Yesevi*, *Menakıb-ı Lokman-ı Perende*, *Menakıb-ı Seyyid Mahmud-ı Hayrani* gibi bazı menakıp mecmuaları kaynak alınarak yazılmıştır.

Uzun Firdevsi'nin yazdığı düşünölen *Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Velî*'de yer alan bilgilere göre Yunus Emre, Hacı Bektaş'ın yanında bir süre kalmıştır. Bunun dışında *Vilayetname*'de Hacı Bektaş'ın doğumu, Horasan'daki çocukluk ve tahsil devresi, 1166 yılında vefat eden Ahmet Yesevi'ye manen intisabı üzerinde durulur. Anadolu'ya gönderilişi, Sulucakarahöyük köyüne yani bugünkü Hacıbektaş kazasına yerleştiği anlatılır. Manen diyoruz çünkü sembolik dil ve metaforlar ile oluşturulan menkıbelerde, kurgu ile tarihsel gerçeklikler arasında mukayeseli ve çapraz okumalar yapmak şarttır. Onun eserlerinden *Makalat* ile Yesevi'nin *Fakrnamesi* incelenirse, Yusuf Hemedanî'den Nizamiye medreselerine ve Horasan'ın özgün sufi muhitlerine kadar ulaşan bir çizginin Anadolu'daki temsilcisi olduğu görülür.

Hacı Bektaş-ı Velî'nin *Vilayetname*'sinde Anadolu yaşantısı, devrinin önlü devlet adamları, mutasavvıfları ve âlimleri ile ilişkileri oldukça sade ve yalın bir Türkçe ile anlatılır. Cümleler kısa, deyimler tamamen Türkçedir. Kahramanlar halk içinden seçilmiştir ve halkın anlatış biçemi ile canlandırılmıştır. *Vilayetname*, bu açıdan Türkçenin klasiklerinden birisi olarak görölebilir. Burada *Dede Korkut*'taki gibi sembolik bir dil ve örgüye rastlanır; kullanılan figürler hem dönemine hem de ağlar ötesine seslenir.

Vilayetname'de İslam öncesindeki Türklerin eski inançlarına ve Şamanizm ile eski Doğu dinlerine dair bazı inanç motifleri ile birlikte Allah inancı ve Hz. Muhammet'in peygamberliği de vurgulanarak önceki inançlarımız ile yeni dinî tasavvurumuz arasında bir köprü kurulur. Yesevi'nin, "pir-i mugan" kavramı üzerinden bu köprüyü kurduğu malumdur.

VII. yüzyıldaki Anadolu akımlarını ve karışıklıkları düşünürsek bu âlimlerin, Türkçe konuşan konargöçerler açısından önemi daha iyi anlaşılır. Bindiği üzere 1243'te Selçuklu Devleti, Köseadağ'da Moğollara yenilmiş, artık bölgede şiddet ve düzensizlik hâkim olmuştu. Yunus Emre'nin bireysel ve toplumsal yozlaşmaya yönelik eleştirel deyişleri böyle bir ortamda daha önemli hâle gelmiştir.

Hacı Bektaş-ı Veli, fıkıhla örfü, Oğuz töresiyle Kur'an ve sünneti telifle çalışarak İslamiyet'in Türkmenler arasında yayılmasını sağlamıştır. En büyük kerameti, gönülleri etkilemekteki gücüdür. O, Mevlana gibi, devlet adamlarıyla yakın da durmayarak sivil konumunu korumuştur. Türkmen toplumunun her kesimine hitap ederek gönülleri kendisine bağlamıştır. El (halk), bel (aile-boy) ve dile (Türkçe) sahip olmayı öğretir. Onun takipçileri buna "İşine, aşına ve eşine/yoldaşına sahip çık."ı ekleyerek "Oturduğün yeri pak et, kazandığın lokmayı hak et." sözünün gereğini yaparlar. "Ayağa kalkarsan hizmet amacıyla kalk, eğer konuşacaksan hikmet ile konuş ve oturacağın zaman saygı ile otur!" sözleri ile toplumda birlik ve dirliğin sağlanması, gönüllere sevgi aşılanması, insanların kardeşçe yaşaması hususlarını dile getirir.

Bu nedenle olsa gerek onun fikirleri, Anadolu'nun yanı sıra Balkanlar,

Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan, Bosna, Kosova, Makedonya, Gül Baba türbesinin bulunduğu Macaristan'ın Budapeşte şehrinden Azerbaycan'a kadar birçok yerde kabul görmüş ve benimsenmiştir.

Bu âlimlerin önemi, felsefi hakikatlerin Doğu geleneğinde efsane, destan, masal, hikâye, atasözü, halk ezgileri/deyişlerle; Batı felsefesinde mitoloji ile Kur'an-ı Kerim'de ise kıssalar ile anlatılma sürecinde ortaya çıkar. Soyaların, halkların ve milletlerin geleneksel eğitim tecrübelerine dayanan bir bilim olarak günümüzde öne çıkan etnopedagoji açısından düşündüğümüzde bu husus önemlidir. Çünkü bu disiplin, "bir toplumun, çocuklarını gelenekten getirdiği ampirik bilgilerle yetiştirerek kendi kültür kalıbına sokması" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla Ahmet Yesevi'den Yunus Emre ve Hacı Bektaş'a uzanan çizgiyi incelemek demek, Türklerin pedagojisinin kurucu âlimlerini bilmek ve aynı zamanda mirasçısı olarak geliştirmek anlamına gelir. Hacı Bektaş'ın "Gelin canlar bir olalım." sözleri bile onun gönüllerde nasıl yer ettiğini, birleştirici konumunu göstermeye yeter.

O, insanların cehalet tufanından kurtulması için ilme'l-yakin bedeni eğitmek, ayn'el-yakin kalbi eğitmek, hakka'l-yakin canı eğitmek üzerinde durur. O, bu sözleriyle Türkçe felsefenin bedensel, duygusal ve manevi eğitim boyutlarına bütüncül olarak işaret eder ve bedendeki "can"ı (marifet makamının bir aşaması olan) edep olarak niteler.

Bu durum, teorik ve pratik uyumunun son noktasıdır. Hacı Bektaş "Biz lafa değil işe ve hâle bakarız." diyerek bu uyumsuzluktan kaçınılmasını ister. Antik felsefede "Kendini bil." sözünün İslam düşüncesinde "Kendi-

ni bilen Rabbini bilir." şekline dönüşmesini Hacı Bektaş abidler, zahitler, arifler ve muhipler şeklinde bir tasnif ile açıklar. O, şöyle der: "Muhiplerin yani âşıkların söyledikleri hakikat, insanın kendi içindedir. Başka yerde arayan asla bulamaz. Bu yüzden kendisini tanıyıp bilmeyen Tanrı'yı nasıl bilecek ve görecektir?" *Makalat* adlı eserinde basit, somut olandan girift ve soyut olana doğru bu aşamaları dört kapı (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) ve kırk makam şeklinde açıklar. Bu tertip, Ahmet Yesevi'nin *Fakrname* adlı eserinde aynen görülür. Bu da Türkistan ile Anadolu irtibatının kültürel bir göstergesi şeklinde okunabilir.

Vilayetname'ye göre daha teknik bir eser olan *Makalat*'da bilgi, şöyle bir metaforla anlatılır: "Marifet, gönülde akan sudur; marifetsiz gönül, susuz bostandır. Marifet ağacının başı tevhit, gövdesi iman, yaprakları İslam, dibi yakınlık, kökü tevekkül, budakları insanları kötülüklerden sakınmaya davet etmek, suyu korku ve ümit, yemişi ilim, toprağı mümin gönlüdür."

O, felsefenin oldukça teknik meselelerini halkın anlayacağı şekilde anlatır; marifet Güneşe, akıl Ay'a, ilim yıldız benzer, der. Akıl, ilim ve arif Hakk'tan yana olan yolu görmeyi sağlar. Ona göre marifetli can, erenlerin canı; marifetli gönül, erenler gönlüdür. O, artık Allah'ın ulu hazinesi ve nazargâhıdır. Marifet, o gönülleri diri kılar ve gönül gözü açılır.

Son söz olarak diyebiliriz ki Hacı Bektaş-ı Veli, tıpkı Yunus Emre gibi Anadolu'da Türkçe düşünüş ve hassasiyetlerin kaynağıdır. Her ikisi de Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında büyük payları olan "uç bey"leri gibi görev yapmışlardır.

UMUDA DAİR BİR HATIRLATMA: GÜNEŞİN ÇOCUKLARI

ZEYNEP ODABAŞ

Aydınlık yolu herkes bulur, mesele karanlık yolda ışıık aramak.

Necip Fazıl Kısakürek

iranlı yönetmen Mecid Mecidi'nin son filmi *Güneşin Çocukları* çocuk gözünden dünyaya bir pencere daha açıyor. Yaptığı filmlerden ve kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplardan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki Mecid Mecidi, çocukların dünyasını çok iyi gözlemleyen, onlarla ilişkisini her zaman canlı tutmaya çalışan bir yönetmen. Bu filmde, küçük yaşta türlü acıyla ve yoksunlukla karşı karşıya gelen çocukların verdikleri yaşam mücadelesinin gerçekçi bir biçimde perdeye aktarıldığını görüyoruz.

Bu gerçeklikte, filmin başoyuncusu Rouhollah Zamani başta olmak üzere oyuncuların sokak çocuklarından seçilmesinin de büyük payı var. Zamani, kalbe değen performansıyla Venedik Film Festivali'nde en iyi genç oyuncu ödülünü almış. Genç oyuncunun gözlerinden umudu da hüznü de çok net okuyabiliyoruz.

Zamani, filmdeki adıyla Ali, evlerinde çıkan yangında kız kardeşini kaybeden, babası bağımlı, annesi akıl hastanesinde olan işçi bir çocuk. Yine de oldukça güçlü bir

karakter. Öyle ki film boyunca hayata tutunmak için verdiği çabayı, toprak altında hazine arayışını izliyoruz. Elleriyle kazıp çıkardığı her toprağın ardından bir taş çıkıyor karşısına ama o pes etmeden çalışmaya devam ediyor. Çünkü kendisinden çekindiği, karanlık işleri olan kuşçu adam ondan bu hazineyi bulmasını istemiştir. Hazine tam olarak ne diye merak eder Ali ve arkadaşlarıyla internet kafeye gidip resimlerine bakarlar. Çil çil altınlar çıkar karşısına. Çocukların gözleri parlar. Film boyunca Ali bu altınlara kavuşmanın hayali ile çabalar durur. Film boyunca izleyicinin merakını canlı tutan şey ise Ali'nin, okul yaşamıyla tünel kazmak arasında geçen heyecanlı günleridir.

Bu hazineye ulaşmanın yolu Güneş Okulu'nun altını kazmaktan geçer. Güneş Okulu kimsesiz çocuklar için açılmış, bağışlarla ayakta duran bir okuldur. Hazinenin bulunacağı mekân olarak bu okulun seçilmesi biraz romantizm etkisi uyandırır da filmin genelindeki gerçekçiliğın bu tesadüfü güzelce kapattığını söyleyebiliriz. Ali ve arkadaşları hazineyi bulma hayaliyle bu okula güçlükle kayıt olurlar. Kayıt olmalarına yardımcı olan bir öğretmen vardır. Bu öğretmen film boyunca kenara itilmiş çocukların hakkını savunan,

dürüstlük timsali kahraman bir karakter olarak çıkar karşımıza. Okulu ayakta tutan odur. Çocukları sömürmek isteyen kötü karakterlerin karşısında duran bu cesur öğretmen izleyiciyi de rahatlatır. Çünkü iyilerin, hiç çıkarsız iyi insanların da olduğunu bilmek hepimize iyi gelir. Ali ve arkadaşları bu vesileyle okul derslerine başlarlar ve yeni bir sosyal ortama girmiş olurlar. Hepsinin içindeki yetenek günbegün açığa çıkar. Oysa bu çocukların yetenekleriyle öne çıkmaları hayatın bu zorlu şartları karşısında ne kadar da zordur.

Filmde ana konu olarak işçi çocuklar sorununun işlenmesiyle beraber göç, kapitalizm, siyasi yandaşlık gibi konulara da değiniliyor ve Mecidi, biz izleyicileri bu hassas konularda düşünmeye davet ediyor. Ali'nin Afgan arkadaşı ve kardeşi Zehra savaştan sonra İran'a sığınmış çocukları temsil ediyor. İran'da peçete satmaya çalışan Zehra'nın korkuları, devamlı polislerden kaçmak zorunda kalışı, polisler tarafından saçlarının kazınması, çok sevdiği tokasını bile takamaz oluşu, bir süre sonra da Afganistan'a gönderilmeleri izleyicinin gözünde derin ve hüznü bir hikâye olarak kalıyor.

Film bize bazı sorunları göstermek, sorular sordurtmak amacıyla çekilmiş olsa da kurgusuyla ve sahneleleriyle de gayet başarılı. Bu başarı biraz da zıtlıkların ustaca kullanımından doğuyor diyebiliriz. Daha ilk sahnede karanlık bir ortamda, alışveriş merkezinin otoparkında

Film Künyesi:

2020 / 1s 39dk / Dram

Orijinal Adı: Khorshid

Yönetmen: Mecid Mecidi

Senarist: Mecid Mecidi,
Nima Javidi

Oyuncular: Roohollah Zamani,
Ali Nassirian, Javad Ezati, Tannaz
Tabatabaei

Ülke: İran

başlayan filmin kasvetli havası, polislerden kaçan Ali ve arkadaşlarının kendilerini dışarıdaki süs havuzuna atıp yüzlerini güneşe dönmesiyle dağılıyor. Bu ışıklı an ve çocukların yüzündeki ifade, tüm zorluklarına rağmen yaşamın güzelliğini ve umudu hatırlatıyor bizlere. Ali'nin hazine aradığı, yerin altında geçen sahnelerde ise insanın daha güzel bir yaşam için verdiği çabayı, bir şeyleri değiştirebilmek için canhıraş çırpınışlarını görüyoruz. Son sahnede karanlıkları aydınlatan ve ümidi yansıtan güneş ışığı, hem filmin ismiyle hem vermek istediği mesajla uyumlu bir şölen yaratıyor.

Filmin sonu ise bize şunu düşündürüyor: Bir ömür boyu çabaladığımız şeye ulaşmak mı kıymetli yoksa o yolda sarf ettiğimiz çabanın kendisi mi? Bazen beklediğimiz şey farklı bir biçimde karşımıza çıkar ama biz onu kafamızda hayal ettiğimiz şekliyle bulamadığımız için tanıyamayız ya da kıymetini bilemeyiz. Onu değersiz görür hayal kırıklığı içinde kalabiliriz. Oysa bilmek ve anlamak gerekir ki bütün olumsuzluklar peş peşe gelse de yaşıyor olmanın kıymetini anlayabilirsek şayet, her defasında hayata yeniden başlamanın gücünü kendimizde bulabiliriz.

Dünya, imtihanlar yurdu. Kabuller, vazgeçişler yurdu. Mücadelenin, yenilince bir daha mücadelenin yurdu. Gün görmenin bazen de karanlığı bağrına basabilmenin yurdu. Ağız dolusu gülmenin, nehirler dolusu da üzülebilmeyin. Gündüzün ve peşi sıra gelen gecenin. Gürül gürül akan nehirlerin, bazen de kuruyup kalmanın. Nimefin, ardından gelen şükürün. Hayır, bugün irdedeceğimiz kelime dünya değil. Yazıya girizgâh lazımdı evet ama buyur edeceğimiz kelime, dünyayı anlamlı kılanlardan. Bir anahtar ki herkeste şekli şemaili, muhatap olduğu kapı farklı farklı. Bilmeceye çevirmeden ünleyelim köşemizde ağırlayacağımız kelimemizi: Muhabbet.

Kelime, Arapça “hubb” yani sevmek kökünden gelen “mahabbat” tan (dost olma, sevmek, ahablık) alıntı. Kelimenin aslı “mahabbet”. Sevgi, sevdâ, dostluk anlamlarını haiz kelime, günümüzde daha çok sohbet anlamında kullanılmakta. Gel de biraz muhabbet edelim, denildiğinde kelimenin sevmek köküne dayandığı hatırlarda tutuluyor mu acaba?

Söz sözü açtı ve bizi bir başka kelimenin eşiğine getirdi. Sohbet kelimesinden bahsediyoruz. Sohbet, Arapça “suhbat” yani arkadaşlık, dostluk etme kökünden türeme. Sahiple aynı evin üyesi. Sahibin ilk anlamı alışkın olduğumuzun dışında arkadaş, yâr olarak karşımıza çıkıyor. İkinci anlamıysa efendi, malik. Peygamberimizin güzide arkadaşlarına da sahabe diyoruz. O da sohbetle aynı çatıdan, sahibin ise çoğulu. Dostlar, arkadaşlar manasında. Ashap da yine dostlar anlamında.

Muhabbetten ve sohbetten hangisini tercih ederseniz edin, çıktıkları pınar itibarıyla ikisinin de yârenliğe işaret ettikleri kesin. Başta sayıp döktük. Dünya birçok hâlde örülü bir yurt. Kul olduğunun şuurunda olan biliyor ki her biri bir imtihan. Şimdi bu imtihan dağlarını nasıl aşmalı? Şüphesiz, Allah’ın yardım ve inayetiyle. Sonra da muhabbetle. Mahbupla, muhiple, habiple, ehibbayla, ahabpla.

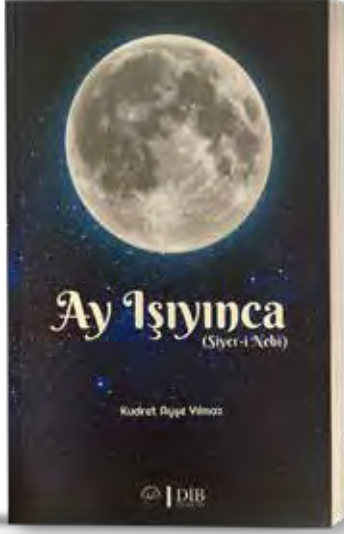
Âşık Paşa *Garibname*’sinde (1330), “Pes mahabbet birliği ayrılmaya” aslıyla gördüğümüz kelime, Hoca Sadettin’in *Tâcü’t-Tevârih*’inde (1574) muhabbet hâliyle karşımıza çıkıyor. Aradaki yaklaşık iki yüz yılda kelime günümüzdeki hâline evrilmiş olmalı. Yukarıda saydığımız cümle kelimelerin de kökeni aynı pınardan, “hubb”dan. Kudemanın yârenlerini isimlendirmesi hep “hubb”dan.

İnsan günlük dilde kendini ifade edip başkalarını da anlamaya çabalarken kimi nüansları kaçırabiliyor. Yukarıda da dedik, muhabbet edelim derken ya da sohbe buyur ederken bir yârenliğe buyur ettiğinin idrakinde olmayabiliyor. Bana kalırsa idrakinde olunmayan şey asıl hüviyetini de kaybediyor. Kişiler belki konuşuyor ama muhabbet boynu bükük kalıyor bir köşede. İnsan, hâlini isimlendirdiği kelimeye sahip çıkmazsa neye sahip çıkar?

Üstat Karakoç, “Rüzgâr” şiirinde: “Muhabbet sürermiş bir rüzgâr kadar.” diyor. Elbette meselemiz şiir şerhi değil ama madem kelimemiz muhabbet, aklıma düşüyor bu dize. Muhabbetin muhtevâsından ne beklediğimiz belli ama ne demek bir rüzgâr kadar sürmesi? Hem bir rüzgârın ömrü ne kadardır? Bunu elbet tüm rüzgârların sahibi en iyi bilir. Bize de düşünmesi kalır dünya gölgesiğinde. Muhabbetle ya ehibba!

SÖYLENE
SÖYLENE
DEĞİŞMİŞ

AY İŞİYINCA (SİYER-İ NEBİ)
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: SEDA NUR KAYA

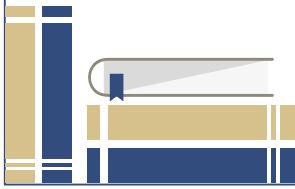

Allah; her gecenin ardına günü her ölümün ardına doğumu her kışın sonuna baharı, yazı düğümlerdi.

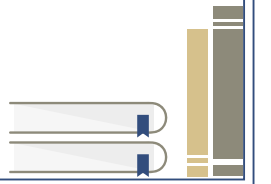
Adı Muhammed; hamedecek, dünya durdukça anılacak, anlaşılacak, sevilecek, övülecek...

Bir şeyler oluyor o gönülde, o benlikteki eleğimsağmaya her geçen gün yeni bir renk ekleniyor.

Rahip Bahira'nın yaşlı parmakları sıklıkla kitaptaki tek satırda dururdu, zaman dururdu, sanki kalbi dururdu: "Son Peygamber gelecek."

Gördüğü her rüya ayna nispetinde hakikati yansıtıyor, kulağına erişen gaipten kelimeler kutsal bir vazifeden dem vuruyordu.

Umduğu, varoluş amacını gayeye çevirmek; bulduğu, hep daha ziyade inziva.

İnsanlara yardım için seçilmişti; ama bu seçiliş, aynı insanlar tarafından sürgün edilmesine mi neden olacaktı?

Karanlık, "Ay"ın peşini kaskatı bir düşman gibi hiç bırakmaz. Oysa Ay ışıyınca bembeyaz bir ışık huzmesi indirilir, mucizevi...

